เพชรพิจิตร

Ph5
พ

กระทรวงศึกษาธิการ

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY
3961141095

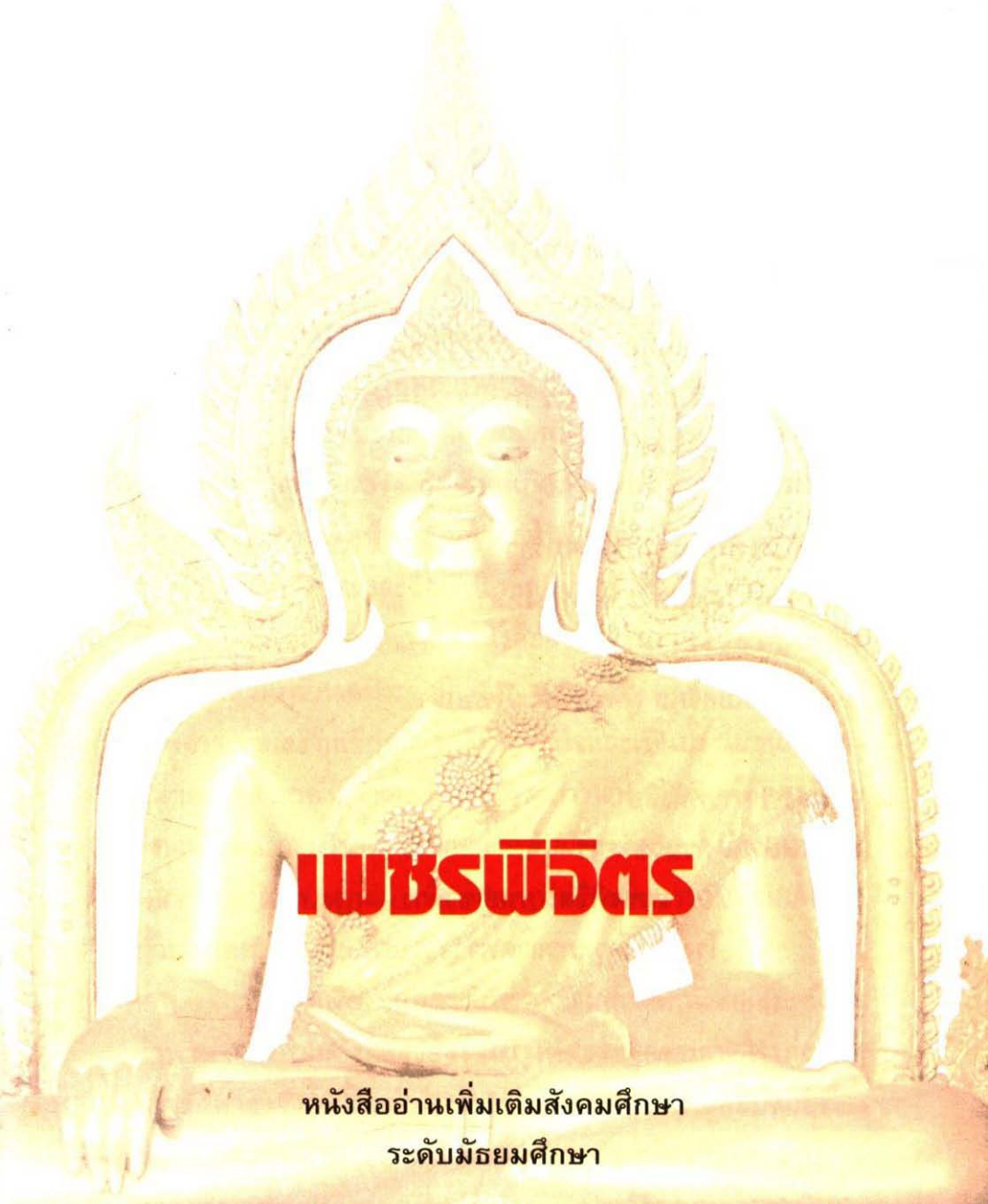

เพชรพิจิตร

หนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา
ระดับมัธยมศึกษา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

เพชรพิจิตร

ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๔๔

จำนวน ๑๕,๐๐๐ เล่ม

©สงวนลิขสิทธิ์ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974-269-0111

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว วังทองหลาง

กทม. ๑๐๓๑๐

นายวิชัย พยัคฆโส ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา

ข้อมูลรายการหนังสือ

๙๑๕.๙๓๕๓ กรมวิชาการ

ก-พ เพชรพิจิตร/กรมวิชาการ.--กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔.

๙๘ หน้า. ภาพประกอบ ; ๒๑ ซม.

๑. พิจิตร--. ประวัติศาสตร์. ๒. พิจิตร--.

ประเพณีและการท่องเที่ยว. ๓. ชื่อเรื่อง.

คำนำ

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ เกี่ยวกับแนวการจัดการศึกษาในมาตรา ๒๔ ที่ให้ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้นั้น กรมวิชาการเล็งเห็นความสำคัญในเรื่องดังกล่าว จึงได้คัดเลือกครู นักวิชาการศึกษา และศึกษานิเทศก์เข้ารับการอบรมตามโครงการการเขียนและบรรณาธิการกิจหนังสือสารคดีในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติส่วนภูมิภาคประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ณ จังหวัดลำปาง และได้พิจารณาผลงานเขียนสารคดีที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นของบุคลากรดังกล่าว โดยกรมวิชาการนำมาจัดพิมพ์เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในปีงบประมาณ ๒๕๔๔ จำนวน ๙ เล่ม เพื่อเผยแพร่ให้โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาทั่วประเทศ

หนังสือเรื่อง **เพชรพิจิตร** เล่มนี้เป็นหนังสือเล่มหนึ่งในจำนวน ๙ เล่มดังกล่าวข้างต้น ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดพิจิตร ประกอบด้วยเรื่องของตำนานพื้นบ้าน ประเพณีการแข่งเรือ พืชเศรษฐกิจ พระพุทธรูปหลวงพ่อเพชร แหล่งท่องเที่ยวสำคัญ และประวัติของหลวงพ่อเงิน

กรมวิชาการ ขอขอบคุณอาจารย์สมบูรณ์ เทพรักษ์ และอาจารย์สุพจน์ อินทรมณี ผู้เขียนและเรียบเรียง รวมทั้งผู้ที่มีส่วนทุกท่านที่ทำให้การจัดทำหนังสือสำเร็จลุล่วงด้วยดี หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะให้ประโยชน์แก่นักเรียนและผู้อ่านตามสมควร

(นายประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์)
อธิบดีกรมวิชาการ
๒๕ พฤษภาคม ๒๕๔๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
เปิดเมืองพิจิตร	๒
แต่เบื้องบรรพกาล	๘
สมัยสุโขทัย	๑๔
สมัยกรุงศรีอยุธยา	๑๕
สมัยกรุงธนบุรี	๑๗
สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	๑๘
การย้ายเมืองพิจิตร	๑๙
เมืองชาลวัน	๒๐
ถ้ำชาลวัน	๒๕
การแข่งขันเรือยาว	๓๒
การแข่งเรือยาวในปัจจุบัน	๓๔
แข่งเรือยาวที่วัดท่าหลวง	๓๖
ข้าวเจ้าอร่อย	๔๒
ช่วงฤดูการผลิตและเก็บเกี่ยว	๔๕
พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูก	๔๖
การจัดจำหน่าย	๔๗
ส้มท่าข่อยรสเด็ด	๔๙
ความเป็นมาของส้มโอท่าข่อย	๔๗
การปลูกส้มโอท่าข่อย	๕๑

เรื่อง	หน้า
หลวงพ่อเพชรรวมใจ	๕๖
พระพุทธลักษณะ	๕๗
ประวัติความเป็นมา	๕๘
พระเครื่องหลวงพ่อเพชร	๖๓
บึงสีไฟลือเลื่อง	๖๖
สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร	๖๙
รูปปั้นพญาชาลวัน	๗๑
อาคารแสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติ	๗๑
ยอดพระเครื่องหลวงพ่อเงิน	๗๔
การบรรพชา	๗๖
การอุปสมบท	๗๖
เหตุที่หลวงพ่อเงินจากกรุงเทพมหานคร	๗๗
ผลงานสำคัญ	๗๗
การมรณภาพของหลวงพ่อเงิน	๘๑
เพชรพิจิตร ควรค่าคำเอ่ยชม	๘๒
ภาคผนวก	๘๓
บรรณานุกรม	๙๔

แผนที่แสดงเขตการปกครองของอำเภอจังหวัดพิจิตร

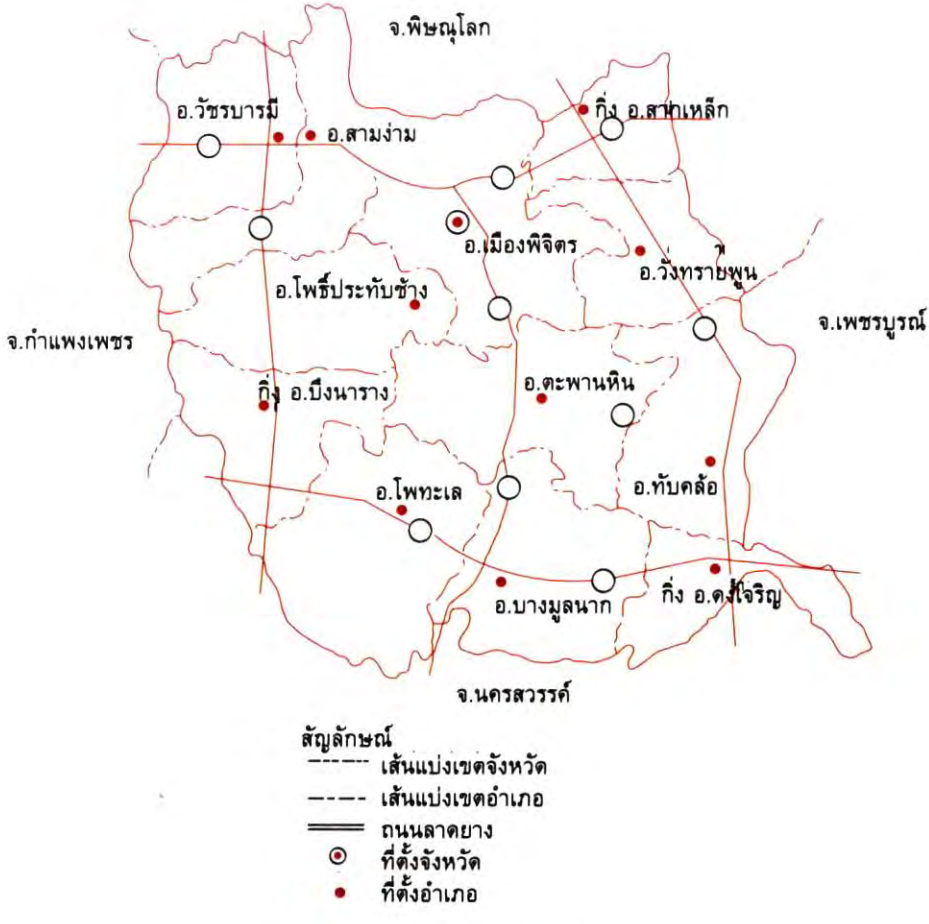

จัดทำโดย สำนักงานผังเมืองจังหวัดพิจิตร

เปิดเมืองพิจิตร

พิจิตรเป็นเมืองที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ ต่อเนื่องมาถึงสมัยสุโขทัย ล่วงถึงสมัยอยุธยา จนถึงสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ พิจิตรยังเป็นเมืองที่สมเด็จพระพุทธเจ้าเสือเสด็จพระราชสมภพอีกด้วย

เมืองพิจิตรเป็นฉากสำคัญของวรรณคดีไทยเรื่อง "ไกรทอง" เป็นเมืองแห่งห้วงน้ำ มีแม่น้ำลำคลองหลายสาย มีการแข่งขันเรือยาวที่มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วประเทศ เป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้านเกษตรกรรม พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ จึงเป็นแหล่งผลิตข้าวเจ้าที่สำคัญของภาคกลาง

นาข้าวเขียวขจี บ่งบอกถึงการเป็นแหล่งปลูกข้าวเจ้าที่สำคัญของพิจิตร

ข้าวเจ้าผลิตผลทางการเกษตรที่สำคัญของเมืองพิจิตร

ส้มโอท่าข่อยเนื้อกุ้งสีชมพูที่ขึ้นชื่อของพิจิตร

นอกจากนี้พิจิตรยังมีส้มโอท่าข่อยที่มีรสชาติอร่อยไม่แพ้ส้มโอจังหวัดอื่น มีบึงสีไฟเป็นบึงน้ำจืดที่ใหญ่เป็นอันดับ ๔ ของประเทศไทย ที่สำคัญซึ่งจะขาดเสียมิได้เมืองพิจิตรมีพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง คือ **หลวงพ่อเพชร** ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่วัดท่าหลวง

บัวหลวงชูช่อบานในบึงสีไฟ

หลวงพ่อเงินเกจิอาจารย์ผู้มีชื่อเสียงด้านวิปัสสนา

สิ่งต่างๆ ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดพิจิตรที่กล่าวมาเปรียบเสมือน "เพชรพิจิตร" เป็นเพชรที่คนทั่วประเทศยอมรับ ซึ่งเมื่อเอ่ยถึงสิ่งต่างๆ ดังกล่าวมา ทุกคนย่อมทราบดีว่าหมายถึงจังหวัดพิจิตร สมดังคำขวัญของจังหวัดที่ว่า

"เมืองชาลวัน แข่งขันเรือยาว ข้าวเจ้าอร่อย
ส้มท่าข่อยรสเด็ด หลวงพ่อเพชรรวมใจ
บึงสีไฟลือเลื่อง ยอดพระเครื่องหลวงพ่อเงิน"

แต่เบื้องบรรพกาล

เมืองพิจิตรมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานราว ๙๐๐ ปีเศษ ดังนั้นก่อนที่จะได้รู้จักสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดตามคำขวัญเมืองพิจิตร เราควรจะได้รู้จักเมืองพิจิตรกันก่อน จะได้เข้าใจเรื่องราวต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น

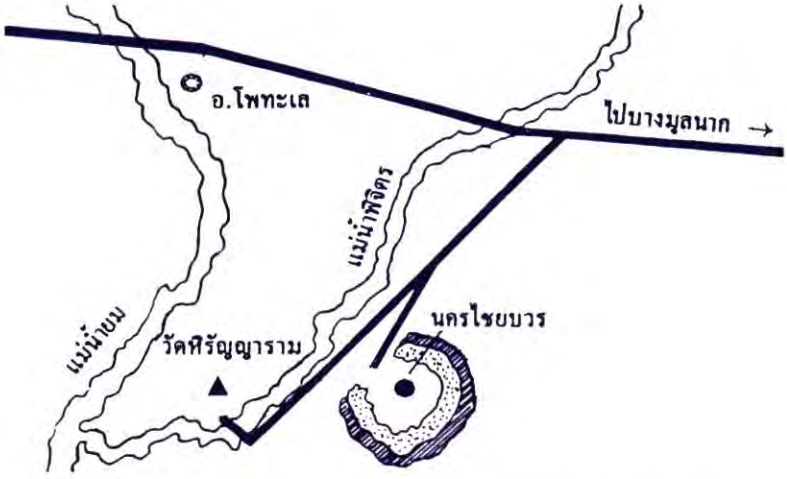

แผนผังนครไชยบวรในเขตอำเภอโพทะเล

เดิมทีเมืองพิจิตรหาได้ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองดังปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ไม่ ด้วยมีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายที่ตั้งหลายครั้ง โดยที่ตั้งเดิมนั้นมีหลักฐานปรากฏชัดอยู่ในเขตท้องที่อำเภอโพทะเล บริเวณนครไชยบวร ซึ่งอยู่ห่างไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมืองพิจิตรปัจจุบันประมาณ ๙๐ กิโลเมตรเศษ

(ปัจจุบันสภาพนครไชยบวรไม่เหลือพื้นที่ที่เป็นตัวเมือง เพราะทางราชการได้ออกเอกสารสิทธิ์ให้ชาวบ้านถือครอง ยังคงเหลือแต่บริเวณที่เป็นคูเมือง ซึ่งมีน้ำลึกมาก) แล้วต่อมาก็ได้มีการอพยพโยกย้ายขึ้นมาตามลำน้ำน่านเก่าสู่ทางทิศเหนือ ได้สร้างบ้านเมืองขึ้นเป็นปึกแผ่นหนาแน่นที่บ้านสระหลวง ในเขตตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองพิจิตร ห่างจากตัวเมืองปัจจุบันไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๙ กิโลเมตรเศษ ต่อมาลำน้ำน่านเก่าได้เปลี่ยนทางเดินเป็นเหตุให้ลำน้ำตื้นเขิน จึงจำเป็นต้องย้ายเมืองมาตั้งใหม่ดังตัวเมืองที่ปรากฏในปัจจุบันนี้

โถเคลือบสมัยสุโขทัย ขุดพบที่เมืองเก่านครไชยบวร

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏ พอจะสรุปได้ว่าราว พ.ศ. ๓๐๐ ชาวละว้าซึ่งเป็นชนชาติที่มีความเจริญรุ่งเรืองและมีอำนาจมากที่สุดในดินแดนสุวรรณภูมิ ได้แบ่งการปกครองออกเป็น

๓ อาณาจักรใหญ่ๆ คือ อาณาจักรทวารวดี ได้แก่ พื้นที่จังหวัดพิษณุโลกไปจรดราชบุรี ทิศตะวันออกถึงจังหวัดปราจีนบุรี อาณาจักรยางหรือโยนก และอาณาจักรโคตรบูรณ์

สำหรับอาณาจักรทวารวดีนั้นมีเมืองสำคัญ ๓ เมืองด้วยกัน คือ นครปฐม ละโว้หรือลพบุรี และสุโขทัย โดยมีนครปฐมเป็นราชธานี ส่วนเมืองพิจิตรในครั้งกระนั้นอยู่ในเขตเมืองละโว้ จะมีนามว่าอย่างไร ตั้งอยู่ที่ใด ไม่ปรากฏชัด

ต่อมาราว พ.ศ. ๑๔๐๐ ขอมมีอำนาจมาก จึงได้แผ่ขยายอำนาจเข้ามาในอาณาจักรทวารวดี ตีได้อาณาจักรโยนกและอาณาจักรโคตรบูรณ์ไว้ในอำนาจ โดยเข้าปกครองในฐานะเมืองประเทศราช รวมทั้งจัดแบ่งอาณาจักรทวารวดีออกเป็นมณฑลฝ่ายใต้และฝ่ายเหนือ ฝ่ายใต้มีละโว้หรือลพบุรีเป็นราชธานี ส่วนฝ่ายเหนือมีสุโขทัยเป็นราชธานี

ในขณะนั้นพระเจ้าแผ่นดินชาวละโว้ผู้ครองเมืองละโว้ทรงพระนามว่า "พระยาโคตรบองเทวราช" เมื่อเสียเมืองให้แก่ขอมแล้ว พระองค์ทรงนำรี้พลรอนแรมขึ้นไปทางเหนือ จนถึงหมู่บ้านโกญทัญญ-คาม (ในท้องที่อำเภอโพทะเลปัจจุบัน) แล้วจึงประทับพักรี้พลที่นั่น โดยเฉพาะที่หมู่บ้านโกญทัญญคามนี้เป็นชาวละโว้ด้วยกัน เมื่อทราบข่าวว่าพระยาโคตรบองเทวราช พ่ายแพ้แก่ขอมก็มีความเศร้าโศกยิ่งนัก พากันไปเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และกราบบังคมทูลพระกรุณาประทับเสียที่หมู่บ้านโกญทัญญคาม พระองค์ทรงโสมนัสยิ่งนัก โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชฐานที่ประทับ ณ หมู่บ้านนั้น ต่อมาจึงสร้างพระนครขึ้นใหม่อยู่ใกล้กับบึงไชยบวร ปัจจุบันเรียกว่า

บึงชีบวน ตั้งชื่อ เมืองใหม่ว่า “นครไชยบวร” อยู่ในเขตท้องที่ตำบลบ้านน้อยกับตำบลบางคลาน ในท้องที่อำเภอโพทะเล

สภาพเมืองเก่านครไชยบวร

ไหเคลือบสมัยสุโขทัยราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙
ในพิพิธภัณฑ์นครไชยบวร อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร

กาลล่วงมาจนถึง พ.ศ. ๑๖๐๐ พระราชวงศ์ผู้สืบสายมาแต่พระยาโคตรบองเทวราชองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าเจ้ากาญจนกุมาร ได้เสด็จประพาสทางชลมารคขึ้นไปทางเหนือ ทรงใช้ลำน้ำน่านเก่าเป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินถึงหมู่บ้านสระหลวง มีบึงใหญ่น้ำลึกใส มีปลาชุกชุม ประกอบด้วยบัวหลวงงามบานสะพรั่งเต็มบึง แลสุดตา เป็นที่ต้องพระทัยนัก จึงทรงดำริให้ย้ายเมืองจากนครไชยบวรมาตั้งใหม่ที่บ้านสระหลวง และโปรดเกล้าฯ ให้ฝังหลักเมืองเมื่อวันพุธ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีขาล

ศาลหลักเมืองพิจิตร
ที่สร้างขึ้นใหม่ในอุทยานเมืองเก่า

เสาหลักเมือง
ทำจากไม้ชัยพฤกษ์

พ.ศ. ๑๖๐๑ เจ้ากาญจนกุมารโปรดเกล้าฯ ให้ก่อสร้างกำแพงอิฐขึ้นทุกด้าน ด้านเหนือยาว ๑๐ เส้น ด้านใต้ยาว ๑๐ เส้น ด้านตะวันออกและตะวันตกด้านละ ๓๕ เส้น โปรดเกล้าฯ ให้ขุดคูเมืองนอกกำแพงลึก ๖ ศอกเพื่อป้องกันนคร ด้านตะวันตกเป็นหน้าเมือง ห่างจากลำน้ำน่านเก่าราว ๑๕ วา ตามกำแพงได้มีการสร้างค่ายคูประตูหอรบไว้พร้อมสรรพ

วัดพระศรีมหาธาตุในบริเวณเมืองเก่าพิจิตร

นอกจากนี้พระองค์ยังโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดวาอารามไว้มากมาย ทรงเปลี่ยนชื่อเมืองใหม่ว่า "เมืองสระหลวง" และมีกษัตริย์ปกครองสืบราชสันตติวงศ์ต่อมาอีกประมาณ ๒๐๐ ปี

ครั้น พ.ศ. ๑๘๐๐ ขอมเริ่มเสื่อมอำนาจลง ไทยได้เริ่มทยอยลงมาในดินแดนสุวรรณภูมิ และได้มีบทบาทในดินแดนส่วนนี้ โดยพ่อขุนผาเมืองได้ยกกองทัพเข้าตีเมืองหน้าด่านของขอมได้ เมืองพิจิตรจึงตกเป็นมรดกของไทยตั้งแต่นั้นมา

สมัยสุโขทัย

ราว พ.ศ. ๑๘๒๐ กรุงสุโขทัยมีอาณาเขตไม่กว้างใหญ่ไพศาลนัก มีเมืองสำคัญๆ ไม่กี่เมือง แต่ในบรรดาเมืองสำคัญเหล่านั้นมีเมืองพิจิตรรวมอยู่ด้วย ซึ่งนับเป็นเมืองที่มีความสำคัญไม่น้อยประกอบกับเวลานั้นกรุงสุโขทัยมีศัตรูอยู่มาก เช่น ขอม พวกไทยทางตอนใต้ เป็นต้น รวมทั้งอยู่ในภาวะของการขยายอาณาเขต พิจิตรจึงกลายเป็นเมืองสำคัญทางยุทธศาสตร์ จึงได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเมืองลูกหลวง เพื่อป้องกันข้าศึกที่จะยกไปตีเมืองหลวง ดังนั้นพิจิตรจึงอุปมาเสมือนทหารเอกของกรุงสุโขทัย

เมืองพิจิตรหรือเมืองสระหลวงเป็นเมืองรายรอบปริมณฑลกรุงสุโขทัย เป็นหัวเมืองชั้นใน พระเจ้าแผ่นดินกรุงสุโขทัยทุกพระองค์จึงทรงปกครองเมืองนี้โดยตลอด ซึ่งทำให้เมืองพิจิตรมีความเจริญรุ่งเรือง มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก โดยมีวัดพระศรีมหาธาตุในบริเวณเมืองเก่าเป็นศูนย์กลางการสอนด้านพระพุทธศาสนา และมีการตั้งพระครูโมลีศีราชบุตรเป็นเจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาธาตุ

เครื่องสังคโลกสมัยสุโขทัย ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐

สมัยกรุงศรีอยุธยา

เมื่ออาณาจักรสุโขทัยเสื่อมลงและได้ตกเป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยา เมืองพิจิตรก็ตกไปอยู่กับกรุงศรีอยุธยาด้วย แต่ความสำคัญของเมืองพิจิตรมิได้ลดน้อยลง ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเมืองพิจิตรมีฐานะเป็นหัวเมืองชั้นตรี เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ที่เมืองพิษณุโลก ทรงดำริว่าพิจิตรเป็นเมืองที่ลุ่มเต็มไปด้วยแม่น้ำ ลำคลอง บึง ลำห้วย โดยเฉพาะบึงสีไฟซึ่งมีน้ำขังตลอดปีไม่เคยแห้ง มีพื้นที่ประมาณ ๑๒,๐๐๐ ไร่ จึงได้ทรงตั้งนามเมืองพิจิตรอีกนามหนึ่งว่า "โอฆบุรี" ซึ่งแปลว่าเมืองแห่งห้วงน้ำ

กาลล่วงมาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีเรื่องของเมืองพิจิตรเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ๒ เรื่อง เรื่องแรกคือกำเนิดของพระเจ้าเสือ เรื่องที่ ๒ คือประวัติของพระมหาราชครู ผู้มีความสำคัญทางวรรณกรรมของไทยเป็นอย่างยิ่ง

พระเจ้าเสือหรือขุนหลวงสรศักดิ์ ประวัติศาสตร์ได้จารึกไว้ว่าเมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงยกกองทัพไปปราบปรามหัวเมืองฝ่ายเหนือ ขณะเสด็จกลับกรุงศรีอยุธยาได้ประทับพักไพร่พลที่หมู่บ้านโพธิ์ประทับช้าง พระเพทราชาทรงพาพระชายาที่ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราชติดตามมาในกองทัพด้วย ที่หมู่บ้านโพธิ์ประทับช้างนี้เองที่พระชายาของพระเพทราชาทรงให้กำเนิดพระโอรส และทรงฝังพระครรภมลไว้ใต้ต้นมะเดื่อ พระเจ้าเสือคือพระโอรสที่ประสูติในขณะนั้นจึงทรงพระนามว่า “เดื่อ” หรือ “ดอกเดื่อ”

ต่อมาพระโอรสของพระเพทราชาได้เสด็จขึ้นครองแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่า “สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘” (พระเจ้าเสือหรือขุนหลวงสรศักดิ์) เมื่อได้ขึ้นครองราชย์แล้วได้เสด็จพระราชดำเนินมาคล้องช้างที่เมืองพิจิตร ทรงเยี่ยมมาตุภูมิที่หมู่บ้านโพธิ์ประทับช้าง ในกาลนั้นพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์สถาน และพระราชทานนามว่า “วัดโพธิ์ประทับช้าง” เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๔๕

ปัจจุบันวัดโพธิ์ประทับช้างเป็นสถานที่สำคัญที่มีพระอุโบสถและพระเจดีย์เก่าที่ชำรุดหักพังแต่ได้รับการบูรณะแล้ว ประชาชนและนักท่องเที่ยวยังเดินทางไปเยี่ยมชมอยู่เสมอ

วัดโพธิ์ประทับช้าง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง

สมัยกรุงธนบุรี

ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช สภาพบ้านเมืองยังไม่สงบเรียบร้อย มีเจ้าเมืองต่างๆ ตั้งตัวเป็นก๊กเป็นเหล่าถึง ๕ ก๊ก เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงยกทัพไปปราบก๊กพระยาพิษณุโลก (เรือง) เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๑ นั้น เมืองพิจิตรอยู่ในอำนาจของเมืองพิษณุโลกและช่วยพระยาพิษณุโลก จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๓๑๓ ชาวพิจิตรจึงร่วมมือกับกองทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ตีเมืองพิษณุโลกได้ และติดตามทัพไปปราบก๊กเจ้าพระฝาง หลังจากนั้นเมืองพิจิตรได้รวมอยู่กับอาณาจักรธนบุรี รวมทั้งมีไพร่พลจากเมืองพิจิตรไปร่วมสมทบทัพกรุงธนบุรีทุกครั้งที่ยกทัพไปทางเมืองเหนือ

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ เมื่อครั้งศึก ๙ ทัพ ทัพเหนือของพม่ายกทัพตีลงมาจนถึงเมืองพิษณุโลก พม่าตั้งค่ายที่เมืองปากพิงใต้เมืองพิษณุโลก กองทัพหลวงจากกรุงเทพฯ และกองหนุนได้ตีค่ายพม่าที่ปากพิงแตกพ่ายไป โดยทหารเมืองพิจิตรได้ร่วมทัพด้วย

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทร้อยกรองเรื่อง "ไกรทอง" ทรงอาศัยเค้าโครงเรื่องจากเรื่องราวของชาวพิจิตรที่ได้เล่าลือต่อกันมา ปัจจุบันชื่อที่ปรากฏในเรื่องไกรทองได้กลายเป็นชื่อตำบล ชื่อหมู่บ้าน ตามท้องเรื่องหลายแห่ง เช่น บ้านดงเศรษฐี เกาะศรีมาลา สระไข่ชาลวัน ดงชาลวัน เป็นต้น

ศาลากลางจังหวัดพิจิตรตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่านด้านตะวันตก

การย้ายเมืองพิจิตร

ราวปี พ.ศ. ๒๔๑๐ กระแสน้ำในลำน้ำน่านเปลี่ยนทางเดิน โดยมีสาเหตุเนื่องมาจากชาวจีนที่ทำไร่ฝ้ายในหมู่บ้านดงเศรษฐี ทำการขุดดินเพื่อทดน้ำเข้าไร่ฝ้าย บริเวณนั้นเป็นท้องคุ้งดินต่ำ พอถึงฤดูน้ำหลากน้ำไหลแรงจัด ทำให้ดินข้างคลองทรุดพังลงมากมาย กระแสน้ำจึงไหลลงคลองเลียบบ้านท่าพ่อ แล้วไปบรรจบกับคลองท่าหลวงหน้าตัวเมืองพิจิตรในปัจจุบัน เลยไปถึงคลองห้วยคต คลองบุษบงเหนือและใต้ ในท้องที่อำเภอบางมูลนาก เกิดเป็นลำน้ำใหญ่ ไหลไปบรรจบกับลำน้ำยมที่ตำบลเกยไชย อำเภอซุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ทำให้แม่น้ำน่านเดิมที่ไหลผ่านตัวเมืองพิจิตรเก่าตื้นเขินขึ้นทุกที การสัญจรไปมาทางเรือซึ่งมีความสำคัญมากในครั้งกระนั้น จึงชะงักลง เกิดความเดือดร้อน จึงต้องย้ายเมืองใหม่มายังหมู่บ้านปากทาง ตำบลปากทาง ต่อมาถูกน้ำพัดเซาะลงแม่น้ำน่าน จึงย้ายเมืองใหม่อีกครั้ง มาตั้งที่หมู่บ้านท่าหลวง ตำบลในเมืองซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองพิจิตรใหม่ในปัจจุบัน

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนคำว่าเมืองเป็น "จังหวัด" เมืองพิจิตร จึงเปลี่ยนมาเป็นจังหวัดพิจิตร มีการจัดตั้งอำเภอให้ตรงกับชื่อตำบล และมีการจัดตั้งอำเภอต่างๆ เพิ่มขึ้น

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY
3961141095

เมืองชาลวัน

เมืองชาลวันมีที่มาจากวรรณคดีไทยเรื่อง "ไกรทอง" บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ แห่งราชวงศ์จักรี ซึ่งเป็นนิยายปรัมปราที่เล่าสืบต่อกันมานานหลายยุคหลายสมัยแล้ว

รูปปั้นพญาชาลวัน จระเข้ยักษ์ใหญ่ที่สุดในโลก

ตามตำนานกล่าวว่า ตายายสามีภรรยาไปหาปลา พบไข่จระเข้ที่สระน้ำแห่งหนึ่ง ได้นำมาฟักเป็นตัวแล้วเลี้ยงไว้ในอ่างน้ำ ยายต้องการเลี้ยงไว้ตั้งแต่แรกเกิดแทนลูก เมื่อจระเข้ตัวใหญ่ขึ้นจึงนำไปเลี้ยงในสระใกล้บ้าน หาปลามาเป็นอาหารจระเข้ แต่ไม่พออิ่ม จระเข้จึงกัดกินตายาย

เมื่อขาดคนให้อาหาร จระเข้จึงคลานออกจากสระลงไปในแม่น้ำน่านเก่า ซึ่งอยู่ห่างจากสระตายายออกไปประมาณ ๕๐๐ เมตร แม่น้ำน่านเก่าสมัยนั้นมีน้ำบริบูรณ์ ลำน้ำไหลผ่านบ้านวังกระดี่ทอง ดงเศรษฐี ล่องไปทางใต้ลำน้ำไหลคดเคี้ยวมาผ่านบ้านดงชาลวัน ดงชะพลู คลองคะเชนทร์ เมืองพิจิตรเก่า ท่าข่อย จนถึงบางคลาน ความคดเคี้ยวของลำน้ำจึงลดน้อยลง ถิ่นที่ชาลวันออกอาละวาดอยู่ในน่านน้ำตั้งแต่ย่านเหนือเขตวังกระดี่ทอง ดงเศรษฐี ดงชาลวัน ดงชะพลู จนถึงเมืองพิจิตรเก่า

สระไข่ชาลวัน (ในอดีต "ชาลวัน" เขียนว่า "ชาละวัน") บริเวณแม่น้ำน่านเก่า

เมืองพิจิตรสมัยนั้นเต็มไปด้วยแม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง สระ อุดมสมบูรณ์ด้วยปลานานาชนิด มีจระเข้ชุกชุมทั่วไป แต่ไม่ทำอันตรายผู้คนเนื่องจากมีปลาเป็นอาหาร แต่จระเข้ของตายายได้ลิ้มรสเนื้อมนุษย์

จึงเที่ยวกัดกินคนทั้งบนบกและในน้ำไม่เว้นแต่ละวัน จระเข้ใหญ่ตัวนี้มีชื่อเรียกว่า "ชาลวัน" เดิมเขียนสะกดว่า ชาละวัน ปัจจุบันนิยมเขียนเป็นชาลวัน อย่างไรก็ตามมีผู้อธิบายว่าเดิมเรียกว่า "ไอ้ตาละวัน เนื่องจากความดุร้ายที่ทำร้ายคนไม่เว้นแต่ละวัน แล้วเสียงเพี้ยนเป็น "ชาละวัน" ต่อมา

ที่เมืองพิจิตรมีถ้ำจระเข้อยู่ใต้น้ำแห่งหนึ่ง ในถ้ำนั้นมีแก้ววิเศษ ส่องแสงให้ถ้ำสว่างเหมือนกลางวัน ทั้งยังสามารถบันดาลให้จระเข้ที่อยู่ในถ้ำนั้นกลายเป็นมนุษย์และอิ่มทิพย์ ไม่ต้องบริโภคอาหาร ท้าวรำไพเป็นพญาจระเข้ที่อยู่ในถ้ำซึ่งมีแก้ววิเศษนี้ เป็นจระเข้ที่รักษาศีลสัตย์ มีบุตรชื่อท้าวโคจร ต่อมาท้าวโคจรไปมีเหตุวิวาทกับจระเข้ร้าย ชื่อท้าวแสนดาและพญาพันวัง เลยต่อสู้กันจนตาย ทั้ง ๓ ตัว จึงเหลือแต่บุตรของท้าวโคจรชื่อพญาชาลวัน ซึ่งมีภรรยาหลวง ชื่อนางวิมาลา ภรรยาน้อยชื่อนางเลื่อมลายวรรณ พญาชาลวันจึงปกครองจระเข้บริวารทั้งปวงต่อมา แต่พญาชาลวันไม่ประพฤติตนเยี่ยงท้าวรำไพผู้เป็นปู่

เจ้าศรี จระเข้ที่เลี้ยงไว้ที่เมืองเก่าพิจิตร

อยู่มาวันหนึ่งพญาชาลวันก็ออกจากถ้ำกลายเป็นจระเข้ว่ายน้ำ มาทางหน้าเมืองพิจิตร แล้วพบนางตะเภาทองกับนางตะเภาแก้วสองพี่น้องซึ่งเป็นลูกสาวเศรษฐีเมืองพิจิตรเล่นน้ำอยู่ จึงเกิดนึกรัก พญาชาลวันได้คาบตะเภาทองลงไปในถ้ำและได้นางตะเภาทองเป็นภรรยา ฝ่ายเศรษฐีเมื่อทราบว่าจระเข้คาบลูกสาวตนเองไปจึงตั้งสินบนจับพญาชาลวัน มีหมอจระเข้หลายคนต้องตาย เพราะไม่รู้ว่าพญาชาลวันมีเขี้ยวแก้วกายสิทธิ์ จนในที่สุดผู้คนต่างพากันกลัว ไม่กล้ารับสินบนจับพญาชาลวันอีกต่อไป เศรษฐีจึงออกปากว่า ถ้าใครจับพญาชาลวันได้จะยกนางตะเภาแก้วลูกสาวคนเล็กให้เป็นภรรยาแล้วจะแบ่งทรัพย์สมบัติให้กึ่งหนึ่ง

ขณะนั้นไกรทองชาวเมืองนนทบุรีซึ่งเพิ่งอายุได้ ๑๘ ปี ได้คุมเรือขึ้นมาค้าขายอยู่ที่เมืองพิจิตร เมื่อได้ยินข่าวก็คิดรับอาสา จึงไปปรึกษาพระอาจารย์ จนทราบว่าพญาชาลวันเป็นจระเข้กายสิทธิ์มีเขี้ยวแก้ว จะฆ่าได้ก็ต่อเมื่อแทงด้วยหอกสัตตะโลหะ ไกรทองจึงขอหอกสัตตะโลหะและเครื่องป้องกันตัวจากพระอาจารย์แล้วอาสาไปจับพญาชาลวัน

เมื่อไกรทองตั้งโรงพิธีบนหาดทรายบริเวณริมแม่น้ำน่านหน้าเมืองพิจิตร พญาชาลวันซึ่งนอนอยู่ในถ้ำกับนางวิมาลา ฝันว่าไฟไหม้ถ้ำ มีเทวดาถือพระขรรค์มาฟาดฟันแล้วตัดศีรษะของตนไป พญาชาลวันตกใจตื่นขึ้นมาก็รู้สึกไม่สบายใจ จึงให้ท้าวรำไพช่วยทำนาย

ท้าวรำไพทำนายว่าเป็นฝันร้าย จะมีศัตรูลงมาทำร้ายถึงชีวิต จึงให้พญาชาลวันอยู่แต่ในถ้ำ แต่ไกรทองได้ใช้อาคม ทำให้พญาชาลวันเกิดอาการกลัดกลุ้มใจจนทนไม่ได้ จึงขึ้นมาต่อสู้กับไกรทอง

แต่ก็สู้ไม่ได้จึงหนีกลับลงถ้ำไป ไกรทองจึงจุดเทียนระเบิดน้ำตามลงไปในถ้ำ และได้ต่อสู้กับพญาชาลวัน จนในที่สุดก็จับพญาชาลวันได้ และบังคับให้พญาชาลวันพาตนเองกับนางตะเภาทองกลับขึ้นมาบนบก นางตะเภาทองถูกรังควานของพญาชาลวันเข้าทับ ทำให้พูดกับมนุษย์ไม่ได้จนกว่าพญาชาลวันจะตาย ไกรทองจึงออกอุบายให้ชาวบ้านและเศรษฐีช่วยกันฆ่าพญาชาลวันด้วยหอกสัตตะโลหะจนตาย นางตะเภาทองจึงกลับเป็นปกติอย่างเดิม เศรษฐีเห็นว่าไกรทองมีฤทธิ์เดชมาก จะได้มียศศักดิ์ต่อไปในภายหน้า จึงยกนางตะเภาทองและตะเภาแก้วให้ทั้ง ๒ คน ไกรทองได้ครองสมบัติกับภรรยาทั้งสองอยู่ที่บ้านเศรษฐีเมืองพิจิตรตั้งแต่นั้นมา

ไกรทองใช้หอกสัตตะโลหะต่อสู้กับพญาชาลวัน

ถ้ำชาลวัน

ถ้ำชาลวันอยู่ภายในกำแพงเมืองเก่า อุทยานเมืองเก่าพิจิตร ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองพิจิตร

ถ้ำชาลวันในปัจจุบันมีลักษณะปากถ้ำกว้างประมาณ ๑ เมตร ยาว ๑.๕๐ เมตร และลึก ๔ เมตร เพราะดินพังทลายทับถมจนตื้นเขินไปหมด

มีเรื่องเล่าว่า เมื่อประมาณ ๗๐ ปีมาแล้ว มีพระภิกษุวัดนครชุมรูปหนึ่ง จุดเทียนเดินเข้าไปในถ้ำ จนเทียนหมดเล่มก็ยังไม่ถึงก้นถ้ำ จึงไม่ทราบว่าภายในถ้ำชาลวันสวยงามวิจิตรพิสดารเพียงใด ที่ปรากฏปากถ้ำตื้นเขินในขณะนี้ เพราะทรุดโทรมไปตามกาลเวลา

มีผู้สันนิษฐานว่าถ้ำนี้คงเป็นที่หลบภัยของกษัตริย์สมัยโบราณเมื่อเกิดสงคราม หรือบางทีอาจใช้เป็นสถานที่หลบหนีออกนอกกำแพงเมืองของกษัตริย์เวลาข้าศึกล้อมเมืองก็อาจเป็นได้

ในปัจจุบันทางจังหวัดพิจิตรได้จัดสร้างรูปปั้นไกรทองต่อสู้กับชาลวันไว้ที่บริเวณปากถ้ำ

โฉมหน้าพญาชาลวัน

เนื่องจากต้องการให้ถ้ำชาลวันเหมาะสมกับเรื่องไกรทอง ทางจังหวัดพิจิตรจึงได้ขุดสระหน้าถ้ำ และโบกปูนหน้าถ้ำชาลวันเป็นรูปสี่เหลี่ยมสูงประมาณ ๑ เมตร และนำจระเข้มาเลี้ยงไว้ จระเข้ที่นำมาเลี้ยงไว้นี้ชาวบ้านตั้งชื่อว่า "ศรี"

ใครที่เดินทางผ่านไปมาที่เมืองเก่าพิจิตรก็จะต้องแวะเข้าไปที่ถ้ำชาลวันแห่งนี้ เพื่อไปดูและนำอาหารไปให้ จระเข้ศรีเกือบจะเป็นสัญลักษณ์ของชาวพิจิตร เพราะเป็นที่คุ้นเคยของชาวบ้าน อยู่มาวันหนึ่งมีผู้ร้ายมาขโมยศรีไปจากสระที่เลี้ยงไว้ ชาวบ้านได้พยายามติดตามเพื่อนำศรีกลับคืนมา จนเป็นข่าวโด่งดังในหน้าหนังสือพิมพ์ ประชาชนทั้งประเทศเอาใจช่วยให้ชาวพิจิตรได้ตัวศรีกลับคืนมา ผลสุดท้ายชาวพิจิตรก็ได้ศรีกลับคืนมาเพียงร่างไร้วิญญาณเท่านั้น เพราะศรีทนต่อการทรมานไม่ได้ ทางราชการได้นำศรีมาสตัฟฟ์เก็บไว้ที่ศาลาเก้าเหลี่ยม ภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์

ศาลาเก้าเหลี่ยม ศูนย์แสดงพันธุ์ปลาน้ำจืดบริเวณริมบึงสีไฟ

ด้วยความผูกพันของเมืองพิจิตรกับวรรณดีไทย เรื่อง ไกรทอง กับพญาชาลวันดังกล่าว ทางจังหวัดพิจิตรจึงได้สร้างรูปปั้นจระเข้ขนาดใหญ่ที่สุดในโลกขึ้น เรียกว่ารูปปั้นพญาชาลวัน ตั้งเด่นเป็นสง่าอยู่ในบริเวณส่วนหน้าของบึงสีไฟในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดพิจิตร มีลักษณะเด่นและสวยงาม ความยาวตั้งแต่หัวจรดหาง ๓๘ เมตร ความกว้าง ๖ เมตร และสูง ๕ เมตร ภายในรูปปั้นพญาชาลวันได้จัดทำเป็นห้องประชุมขนาดเล็ก ใช้เป็นที่ประชุมเนื่องในโอกาสสำคัญๆ หลายครั้ง

นอกจากนี้ยังมีการปั้นรูปนูนต่ำแสดงตำนานไกรทองกับพญาชาลวัน ทำด้วยดินเผา ตั้งไว้ที่ประตูทางเข้าอุทยานเมืองเก่าพิจิตรอีกแห่งหนึ่งด้วย

ภาพนูนต่ำสลักจากดินเผาที่ประตูอุทยานเมืองเก่าพิจิตร ไกรทองต่อสู้กับพญาชาลวัน

เมืองชาลวันนับเป็นสิ่งที่เชิดหน้าชูตา เป็นความภาคภูมิใจ และเป็นสัญลักษณ์ให้คนทั่วไปนึกถึงจังหวัดพิจิตร ซึ่งเป็นที่มาของวรรณคดีไทยเรื่องไกรทอง วรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องสำคัญของไทย

ยามพลบที่บึงสีไฟ มองเห็นศาลาเก้าเหลี่ยมอยู่ไม่ไกล

ผู้คนมากมายมาคอยเฝ้าชมการแข่งขันเรือยาวหน้าวัดท่าหลวง

การแข่งขันเรือยาวของเมืองพิจิตร

เรือยาวที่เข้าแข่งขันในงานแข่งขันเรือยาวประจำปี ณ วัดท่าหลวง
ฝีพายจ้ำเรือแข่งขันเพื่อมุ่งสู่ชัยชนะข้างหน้า

การแข่งขันเรือยาว

พิธีเปิดการแข่งขันเรือยาวของวัดท่าหลวง

การแข่งขันเรือมีมาช้านานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยทำการแข่งในเดือน ๑๑ และถือเป็นพระราชพิธีประจำเดือน มูลเหตุที่ถือเอาเดือน ๑๑ เป็นเดือนที่ต้องแข่งเรือ เพราะในเดือน ๑๑ นั้น น้ำเหนือไหลบ่าลงมาเจิ่งนองไปหมด จนกระทั่งคนสมัยก่อนพูดกันเป็นคำกลอนติดปากว่า "เดือนสิบเอ็ดน้ำนอง เดือนสิบสองน้ำทรง" ทั้งนี้เพราะเดือนสิบเอ็ดน้ำท่วมเต็มที่ พอถึงเดือนสิบสองน้ำจะทรงตัวอยู่ แล้วจะค่อยๆ ลดลงตามลำดับ

จากเกร็ดประวัติศาสตร์ตอนหนึ่งทำให้พอทราบได้ว่า สมัยกรุงศรีอยุธยาสมเด็จพระเอกาทศรถโปรดเกล้าฯ ให้มีการแข่งขันเรือของพวกทหารขึ้นครั้งหนึ่ง การแข่งเรือในครั้งนั้นมีจุดประสงค์เพื่อซ้อมฝีพาย โดยได้พระราชทานรางวัลแก่เรือลำที่ชนะ เพื่อเป็นกำลังใจให้กองทัพเรือของไทยซึ่งมีความเข้มแข็งที่สุดในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เรือเร็วที่ใช้ในสมัยนั้นได้แก่เรือยาวที่เห็นในปัจจุบันนี้นั่นเอง

การแข่งขันเรือยาวเป็นประเพณีหลวงสมัยโบราณ ที่ได้สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีการแข่งขันกันบ้าง แต่ไม่มีการปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาค้นคว้าไม่พบหลักฐานที่แน่นอนว่ามีการแข่งเรือเพื่ออะไร ทราบแต่เพียงว่าในสมัยต่อมาชาวบ้านได้จัดแข่งเรือขึ้นมาบ้าง และถือว่าเป็นการแข่งขันที่สนุกสนานอย่างหนึ่ง จนกระทั่งบางแห่งถือเป็นประเพณีที่จะต้องมีการแข่งเรือเป็นประจำตามวัดต่างๆ ต่อมามีการขุดเรือยาวไว้ประจำวัดและมีการฝึกซ้อมกันอย่างเอาจริงเอาจัง ทั้งนี้ถือว่าการแข่งขันนั้นต้องมีแพ้และมีชนะ

การแข่งเรือยาวในปัจจุบัน

การแข่งเรือในปัจจุบันเป็นที่นิยมชมชอบของประชาชนอย่างมาก จะเห็นว่าตามวัดต่างๆ ลงทุนขุดเรือยาววัดละ ๒-๓ ลำ ทั้งๆ ที่การลงทุนแต่ละลำนับแสนบาท

การแข่งขันเรือยาวได้จัดแบ่งเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. **ประเภทเรือใหญ่** จุฝีพาย ๔๑-๕๕ คน

๒. **ประเภทเรือกลาง** จุฝีพาย ๓๑-๔๐ คน

๓. **ประเภทเรือเล็ก** จุฝีพายไม่เกิน ๓๐ คน

การกำหนดฝีพายหรือเทือกก็เพื่อให้เกิดความยุติธรรมในการแข่งขัน การแข่งขันจะแบ่งเป็นสาย ก และสาย ข ก่อนแข่งจะมีการจับสลากเลือกสายน้ำว่าเรือลำใดจะอยู่ฝั่งตะวันออกหรือตะวันตก กระแสน้ำจะช่วยในการแข่งขันได้อย่างมาก ถ้ากระแสน้ำแรงจะทำให้เรือวิ่งเร็วยิ่งขึ้น เรือจะต้องวิ่งในสายน้ำของตน ถ้าวิ่งผิดสายน้ำก็จะถูกปรับแพ้

ระยะทางในการแข่งขันสมัยก่อนประมาณ ๕๐๐ เมตร แต่สมัยนี้อาจจะถึง ๖๐๐-๘๐๐ เมตร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของสนามที่แข่งขัน การเข้าถึงหลักชัยจะดูที่หัวเรือเป็นหลัก

พิจิตรเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการจัดแข่งขันเรือยาวที่ยิ่งใหญ่ที่สุด มีเรือเข้าแข่งขันมากที่สุด จัดกันมาเป็นร้อยปี เรือที่ดังๆ ในอดีต เช่น อีแดงหัวดง อีเขียวบางไผ่ ขวัญนคร สิงห์วิชา กาเหว่าแว่ว เพชรน้ำค้าง ฯลฯ

เรือยาวที่เข้าแข่งขันมีการผูกผ้าแพรสีอย่างสวยงาม

เนื่องจากทางจังหวัดได้มีการส่งเสริมประเพณีการแข่งขันเรือยาวมาตั้งแต่โบราณจึงเห็นได้ว่าวัดต่างๆ ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านและแม่น้ำยมจะมีเรือประจำวัด มีการจัดการแข่งขันเรือกันเป็นประจำ วัดที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่าน ได้แก่ วัดสนามคลี วัดหงสาวาส วัดหาดมูลกระบือ วัดท่าพ่อ วัดราชช้างขวัญ วัดท่าหลวง วัดบึง-ตะโกน วัดหัวดง วัดบางไผ่ วัดบางมูลนาก วัดที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำยมก็มีวัดกำแพงดิน วัดรายชะโด วัดจระเข้ผอม วัดรังนก วัดวังจิก วัดไผ่ท่าโพ ซึ่งแต่ละวัดอย่างน้อยมีเรือยาววัดละ ๑ ลำ ที่มากที่สุดก็ได้แก่ วัดหาดมูลกระบือ ซึ่งมีเรือยาวถึง ๗ ลำ เมื่อนำเรือแข่งจากวัดต่างๆ ในจังหวัดมารวมกันแล้วจะมีเรือยาวมากกว่า ๑๐๐ ลำ แต่ละลำล้วนเป็นเรือเก่าทั้งสิ้น

การที่เรือยาวจะชนะได้นั้นนอกจากคนพายเก่งแล้วตัวเรือก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง กล่าวคือช่างที่ขุดเรือต้องขุดให้ได้สัดส่วน สำหรับช่างขุดเรือฝีมือดีชาวพิจิตรได้แก่ นายเลิศ โพนามาศ แห่งบ้านหัวดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

ตามที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า เมืองพิจิตรเป็นเมืองที่มีการแข่งขันเรือยาวที่โด่งดัง เพราะมีเรือยาวมาก และชาวพิจิตรยังต้องการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาวให้ยั่งยืนตลอดไป

แข่งเรือยาวที่วัดท่าหลวง

การแข่งขันเรือยาวที่โดดเด่นและโด่งดังที่สุดจัดขึ้นที่วัดท่าหลวง อำเภอเมืองพิจิตร เดิมทางวัดจัดขึ้นเอง รางวัลในสมัยก่อนมีไม่มาก ส่วนใหญ่เป็นของกิน ได้แก่ กล้วยทอด ข้าวเม่าทอด และรางวัลที่เป็นของใช้ ได้แก่ ผ้าขาวม้า น้ำมันก๊าด เป็นต้น เรือที่เคยชนะการแข่งขันในสมัยก่อนๆ ได้แก่ เรือไกรทอง เรือธนูทอง เรือศรีธารา เรือมาลัยทอง ฯลฯ

ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ จังหวัดพิจิตรร่วมกับวัดท่าหลวง พ่อค้าประชาชน หน่วยราชการ และองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดการแข่งขันเรือยาวเป็นปีแรก และจัดได้ดีเยี่ยมจนเป็นที่ยอมรับ จึงมีการจัดร่วมกันตลอดมาจนถึงปัจจุบัน เหตุที่ทางจังหวัดพิจิตรได้ร่วมจัดการแข่งขันเรือทุกปีก็เนื่องจากต้องการส่งเสริมประเพณีการแข่งเรือยาวและส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด รวมทั้งนำรายได้ที่ได้จากการจัดงานไปบูรณะพระอุโบสถหลวงพ่อเพชร

และสร้างเขื่อนกั้นริมฝั่งแม่น้ำน่านทางทิศตะวันตกหน้าวัดท่าหลวง การจัดการแข่งขันในปัจจุบันเป็นการชิงถ้วยพระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและโล่เกียรติยศขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

หลวงพ่อเพชรแห่งวัดท่าหลวง

สำหรับถ้วยพระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น หากเรือลำใดชนะการแข่งขันได้ถึง ๓ ปีซ้อนก็จะได้ถ้วยพระราชทานเป็นกรรมสิทธิ์ แต่ละปีเรือที่ได้รับถ้วยพระราชทานในปีที่ผ่านมาจะต้องนำถ้วยพระราชทานมาคืนคณะกรรมการจัดการแข่งขัน

โดยเรือที่ได้รับถ้วยพระราชทานจะต้องทำหนังสือผูกมัดเพื่อป้องกันการทำถ้วยพระราชทานชำรุด สูญหาย

การกำหนดประเภทเรือแข่งของจังหวัดพิจิตรได้จัดออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ โดยแต่ละประเภทยังแยกออกเป็นประเภทย่อยๆ ได้อีกประเภทละ ๓ อย่างดังนี้

๑. ประเภท ก คือเรือฝีพายจัด แยกเป็น
๑.๑ เรือยาวใหญ่ ฝีพายตั้งแต่ ๔๑ คนขึ้นไปถึง ๕๕ คน
๑.๒ เรือยาวกลาง ฝีพายตั้งแต่ ๓๑ คนขึ้นไปถึง ๔๐ คน
๑.๓ เรือยาวเล็ก ฝีพายตั้งแต่ ๓๐ คนลงมา
๒. ประเภท ข คือเรือที่ขุดใหม่ ฝีพายไม่จัดเท่าใดนัก แยกเป็น
๒.๑ เรือยาวใหญ่ ฝีพายตั้งแต่ ๔๑ คนขึ้นไปถึง ๕๕ คน
๒.๒ เรือยาวกลาง ฝีพายตั้งแต่ ๓๑ คนขึ้นไปถึง ๔๐ คน
๒.๓ เรือยาวเล็ก ฝีพายตั้งแต่ ๓๐ คนลงมา

เรือประเภท ก ที่ชนะเลิศจะได้ครองถ้วยพระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรือประเภท ข ที่ชนะเลิศจะได้ครองโล่ขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นอกจากจะได้ครองถ้วยพระราชทานหรือโล่ขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยแล้ว เรือยาวที่ชนะได้อันดับที่ ๑ ๒ และ ๓ ของแต่ละประเภท ยังจะได้รับเงินรางวัลจำนวนมากอีกด้วย

งานประเพณีแข่งขันเรือยาวของวัดท่าหลวง จังหวัดพิจิตร จะจัดงานในวันเสาร์และวันอาทิตย์แรกของเดือนกันยายนของทุกปี นอกจากจะมีการแข่งขันเรือยาวแล้ว ยังมีการเห่เรือที่สวยงามของเรือสุพรรณหงส์ เรืออนันตนาคราช เป็นต้น ในเวลากลางคืนมีการเห่เรือพร้อมประดับไฟอย่างสวยงามและมีการแสดงมหรสพให้ชมตลอดคืน จึงนับเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ของจังหวัดพิจิตร

การแข่งขันเรือยาวของจังหวัดพิจิตร นอกจากจะเป็นการส่งเสริมประเพณีของไทยแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้ชมการแข่งขันเรือยาวได้ไปนมัสการหลวงพ่อเพชร พระพุทธรูปสมัยเชียงแสน

การแข่งขันเรือยาววัดท่าหลวง ประเพณียิ่งใหญ่ของชาวพิจิตร

คู่บ้านคู่เมืองพิจิตรที่ประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถ วัดท่าหลวง พระอารามหลวง และได้รับความประทับใจจากการต้อนรับของชาวพิจิตร จนยากที่จะลืมเลือน

ในงานประเพณีแข่งเรือยาวนั้นเราจะได้เห็นถึงความสนุกสนานรื่นเริง ความชำนาญในการจ้ำฝีพาย ความสามัคคีพร้อมเพรียงของกำลังคนในหมู่บ้าน หน่วยงานที่มาจากที่เดียวกัน รวมไปถึงการสังสรรค์กับผู้คนต่างถิ่นในงานการกุศลปีละครั้ง แต่มีสิ่งที่น่าเป็นห่วงอย่างหนึ่งคือการพนันขันต่อเดิมพันซึ่งเป็นการทำลายประเพณีอันดีงาม ควรช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีอันดีงามของการแข่งขันเรือยาวของจังหวัดพิจิตรไว้ ในฐานะที่เป็นสนามแข่งขันเรือยาวแห่งแรกในภาคกลาง ให้อยู่ในความทรงจำของผู้คนตลอดไป

เรือยาวที่เข้าแข่งขันที่วัดท่าหลวงในปัจจุบันมาจากจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศที่มีชื่อเสียงโด่งดัง เช่น เรือศรีรัตนโกสินทร์ เรือร่มโพธิ์ทอง จากจังหวัดอ่างทอง เรือเทพส่องแสง เรือขุนรัตนาวุธ จากจังหวัดนครปฐม เรือศรทอง เรือแม่ขวัญมงคล เรือไกรทอง ๒ จากจังหวัดพิจิตร เรือเทพไพฑูรย์ เรือเพชรพระยา เรือตระเวนสายชล จากจังหวัดพิษณุโลก เรือเจ้าแม่ประดู่ จังหวัดสมุทรปราการ เรือเจ้าแม่หลังสวน จังหวัดชุมพร และเรือเทพนรสิงห์ ๘๘ จากจังหวัดสระบุรี

เรือยาวเตรียมพร้อมที่ท่าน

เรือเหล่านี้มีการฝึกซ้อมฝีพายมาเป็นอย่างดีนานแรมเดือน เพื่อต้องการครองถ้วยพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และโล่จากองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จึงนับได้ว่างานแข่งขันเรือยาวประเพณีของวัดท่าหลวง เป็นงานแข่งขันเรือยาวระดับประเทศและเป็นสนามแรกที่จัดโดยองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จึงควรร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้ให้ยาวนานที่สุด เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือน ประทับใจมากที่สุด และเป็นการสร้างชื่อเสียงของจังหวัดพิจิตรให้เป็นที่รู้จักของชาวไทยทั่วประเทศ

สภาพภูมิประเทศของพิจิตรเป็นที่ราบลุ่ม
จึงเป็นแหล่งเกษตรกรรมสำคัญของประเทศ

ข้าวเจ้าอร่อย

ข้าวเจ้าเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของจังหวัดพิจิตร โดยพิจิตรมีพื้นที่ปลูกข้าวมากเป็นอันดับ ๒ ของภาคกลาง รองจากจังหวัดนครสวรรค์ ทั้งนี้เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดกว่าร้อยละ ๙๐ เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ดินดีมีแร่ธาตุอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา

พิจิตรมีแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน ๒ สาย คือ แม่น้ำน่านและแม่น้ำยม นอกจากนี้ยังมีบึงสีไฟ บึงน้ำขนาดใหญ่เป็นอันดับ ๔ ของประเทศไทย มีแม่น้ำพิจิตร (แม่น้ำน่านเก่า) คลองท่าพ่อ และห้วย หนอง คลอง บึง อยู่ทั่วไป

นาข้าวที่กำลังเจริญงอกงามบริเวณที่ราบลุ่มของจังหวัดพิจิตร

แหล่งเพาะปลูกข้าวมีอยู่ทุกอำเภอและทุกกิ่งอำเภอของจังหวัดพิจิตร แหล่งที่มีการเพาะปลูกข้าวเจ้ามาก ได้แก่ อำเภอเมืองพิจิตร อำเภอโพทะเล อำเภอบางมูลนาก และอำเภอตะพานหิน โดยปลูกในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำน่านและแม่น้ำยมและปลูกตามแหล่งน้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง ต่างๆ

นาข้าวที่พร้อมเก็บเกี่ยว รวงข้าวเหลืองอร่าม

บริเวณฝั่งตะวันออกของลำน้ำน่านเป็นบริเวณที่อยู่นอกเขตชลประทาน สภาพพื้นที่เป็นที่ราบ การทำนาต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก เกษตรกรจึงมักใช้พื้นที่ในการทำนาหว่านเป็นส่วนใหญ่

ส่วนพื้นที่ระหว่างลุ่มแม่น้ำน่านและแม่น้ำยมส่วนใหญ่อยู่ในเขตชลประทาน มีระบบคูคลองส่งน้ำ ๓ แห่ง คือ โครงการ

ข้าวเมล็ดยาวคุณภาพดีของจังหวัดพิจิตร

ชลประทานดงเศรษฐี โครงการชลประทานดงป่าคำ และโครงการชลประทานท่าบัว ซึ่งทั้ง ๓ โครงการอยู่ภายใต้การดูแลของโครงการชลประทานพิษณุโลก ทำให้ในเขตนี้เป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญของจังหวัดพิจิตร สามารถทำนาได้ปีละ ๒ ครั้ง เกษตรกรบางรายสามารถปลูกข้าวเจ้าได้ถึงปีละ ๓ ครั้ง ทั้งข้าวที่ผลิตได้ก็มีคุณภาพดี

นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ทางตะวันตกของลำน้ำยม สภาพพื้นที่เป็นที่ราบอยู่นอกเขตชลประทาน การเพาะปลูกข้าวจะเป็นการทำนาหว่านโดยอาศัยน้ำฝน

การตากข้าวเพื่อให้แห้งสนิท ก่อนนำไปสีในโรงสีข้าว

ข้าวเจ้าที่จังหวัดพิจิตรผลิตได้จะใช้บริโภคภายในจังหวัด และส่งไปจำหน่ายยังจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งส่งไปจำหน่ายในกรุงเทพมหานครอีกด้วย

ช่วงฤดูการผลิตและเก็บเกี่ยว

ข้าวนาปี เริ่มเพาะปลูกในเดือนพฤษภาคมของทุกปี จะมีการเก็บเกี่ยวประมาณเดือนธันวาคมถึงมกราคม (ข้าวเบาจะเก็บเกี่ยวในเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน)

ข้าวสารบรรจุกระสอบและบรรจุถุงสำเร็จรูปวางขายตามร้านค้า

ข้าวนาปรัง เริ่มเพาะปลูกในเดือนมกราคมถึงเมษายน และจะเก็บเกี่ยวประมาณเดือนเมษายนถึงกรกฎาคม

พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูก

นาหว่านจะใช้พันธุ์ หลวงประทาน ขาวกอเดียว ปิ่นแก้ว และทองรากไทร หากเป็นนาดำส่วนใหญ่จะใช้พันธุ์ กข.๗ สุพรรณบุรี ๖๐ กข.๒๑ กข.๓๒ เหลืองประทิว ขาวตาแห้ง และขาวดอกมะลิ ๑๐๕

ข้าวขาวดอกมะลิ ๑๐๕ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าข้าวหอมมะลิที่ผลิตได้ของจังหวัดพิจิตรมีคุณภาพดี เมล็ดยาว สีออกมาแล้วขาวเมล็ดไม่หัก ไม่มีฝุ่นละอองหรือเมล็ดข้าวเปลือกติดมาด้วย เมื่อหุงเป็นข้าวสุกจะมีสีขาวสะอาด ค่อนข้างเหนียวนุ่ม มีกลิ่นหอมอ่อนๆ หากเป็นข้าวใหม่ที่เก็บเกี่ยวมาได้ไม่นานจะเหมาะสำหรับการหุงข้าวต้ม หากผ่านการเก็บไว้สักระยะหนึ่งประมาณ ๓-๔ เดือน จะเหมาะแก่การหุงเป็นข้าวสวย มีรสชาติอร่อย จำหน่ายในราคาสูงกว่าข้าวชนิดอื่น เป็นที่นิยมของผู้บริโภคทั่วไป

การจัดจำหน่าย

นอกจากจะส่งไปจำหน่ายทั่วประเทศและจำหน่ายต่างประเทศในรูปข้าวสารบรรจุกระสอบแล้ว ยังมีการบรรจุถุงขนาด ๕ กิโลกรัม และ ๑๕ กิโลกรัม วางขายตามห้างสรรพสินค้าและร้านค้าทั่วไป นับเป็นสินค้าเกษตรที่มีชื่อเสียงของจังหวัดพิจิตร

ส้มท่าข่อยเนื้อฉ่ำ รสชาติเยี่ยม หนึ่งในความภูมิใจของชาวเมืองพิจิตร

ส้มท่าข่อยรสเด็ด

จังหวัดพิจิตรเป็นแหล่งผลิตส้มโอที่สำคัญและมีชื่อเสียงมากแห่งหนึ่งในภาคกลาง ถึงแม้ว่าจะมีเกษตรกรหลายรายในภาคกลางและภาคเหนือนำพันธุ์ส้มโอพันธุ์ต่างๆ ไปปลูก แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ส้มโอท่าข่อยเป็นไม้ผลที่ประชาชนให้ความสนใจกันมาก เป็นที่นิยมทั้งในด้านของรสชาติและกิ่งพันธุ์ มีเกษตรกรในจังหวัดใกล้เคียง เช่น กำแพงเพชร พิษณุโลก สุโขทัย เป็นต้น ได้ติดต่อขอซื้อกิ่งพันธุ์ไปปลูกจำนวนมาก

ความเป็นมาของส้มโอท่าข่อย

ส้มโอท่าข่อยปลูกครั้งแรกที่บ้านท่าข่อย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองพิจิตร เมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีเศษที่ผ่านมา ที่บ้านนายบัว ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน

ส้มโอของผู้ใหญ่บัวมีชื่อเสียงมาก แต่ไม่มีใครทราบว่านำพันธุ์ส้มโอนี้มาจากที่ใด เล่ากันว่ามีพระธุดงค์มาปักกลดอยู่ที่บ้านท่าข่อย ผู้ใหญ่บัวนำภัตตาหารมาถวายท่าน หลังจากฉันภัตตาหารแล้วท่านได้มอบเมล็ดส้มโอให้ผู้ใหญ่บัวนำไปปลูก

บางคนบอกว่าผู้ใหญ่บัวไปซื้อพันธุ์มาจากกรุงเทพฯ และบ้างก็ว่าได้พันธุ์มาจากพ่อค้าชาวจีนซึ่งล่องเรือนำมาขายตามลำน้ำน่านเก่า จึงยังไม่มีหลักฐานที่เด่นชัดว่าผู้ใหญ่บัวเอาพันธุ์ส้มโอมา

จากที่ใด แต่เป็นที่รู้จักกันว่าปลูกครั้งแรกที่บ้านผู้ใหญ่บัวนี้เอง สมัยนั้นยังไม่มีการขาย ส่วนใหญ่แจกกันกินเฉพาะเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกัน ถ้าขายก็ตกผลละไพสองไพเท่านั้น เพราะการคมนาคมสมัยนั้นยังไม่สะดวก

ต่อมาครูกลับซึ่งเป็นคนรุ่นลูกผู้ใหญ่บัวได้ขยายพื้นที่การปลูกมากขึ้น และได้ส่งพันธุ์ส้มโอไปประกวดที่กรุงเทพฯ จนชนะการประกวดได้รางวัลผ้าลาย ๑ คู่

ส้มโอท่าข่อยที่ปลูกในสมัยครูกลับนั้นตายหมดแล้ว เท่าที่สำรวจพบต้นที่มีชีวิตยืนยาวที่สุดขณะนี้มีอายุ ๕๖ ปี เป็นของนายบุญยงค์ จันทรมณี มีอยู่หลายต้นที่ยังออกดอกติดผลได้ดี แต่อยู่ที่บ้านโพธิ์ประทับช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลโพธิ์ประทับช้าง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง และยังเป็นสวนแห่งแรกของอำเภอโพธิ์ประทับช้างที่มีการนำส้มโอท่าข่อยไปปลูก

ส้มโอท่าข่อยติดผลดกในสวนของเกษตรกรที่บ้านท่าข่อย

การปลูกส้มโอท่าข่อย

ส้มโอท่าข่อยเกือบทั้งหมดจะปลูกโดยใช้กิ่งตอน สภาพพื้นที่การปลูกมีลักษณะเป็นที่ดอน ทำการเพาะปลูกแบบไร่ ต่างจากการปลูกส้มโอทางแถบอำเภอสามพราน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ที่ปลูกโดยการยกร่อง

การเตรียมหลุมปลูก ขุดหลุมที่มีขนาดกว้าง ยาว และลึกประมาณ ๗๕ เซนติเมตรถึง ๑ เมตร ดินที่ขุดขึ้นมาให้แยกส่วนของดินบนหรือหน้าดินกับดินล่าง จากนั้นนำปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และกระดูกป่น หรือใส่ปุ๋ยหินฟอสเฟต ลงผสมคลุกเคล้าให้เข้ากันดีกับดินทั้งสองกอง จากนั้นจึงทำการปลูก

ระยะปลูก การปลูกส้มโอท่าข่อยส่วนใหญ่ใช้ระยะ ๘×๘ เมตร ๘×๑๕ เมตร ระยะปลูก ๘×๑๐ เมตร เป็นระยะที่เหมาะสมมาก เพราะต้นส้มโอที่ได้รับการปฏิบัติดูแลรักษาอย่างดี เมื่อเจริญเติบโตเต็มที่แล้วจะได้ต้นและทรงพุ่มใหญ่ และมีอายุยืนยาว เช่น ต้นส้มโอท่าข่อยที่มีอายุประมาณ ๑๐ ปี ส่วนของทรงพุ่มจะเริ่มชนกันแล้ว ระยะปลูกของส้มโอท่าข่อยซึ่งปลูกในที่ดอนลักษณะแบบไร่จะกว้างกว่าที่ปลูกแบบยกร่อง เพราะการปลูกในที่ดอนไม่ต้องเสียพื้นที่เพื่อเป็นร่องน้ำซึ่งแตกต่างจากแบบปลูกยกร่อง

กิ่งพันธุ์ ต้องคัดเลือกกิ่งพันธุ์ที่มีลักษณะดี สมบูรณ์ แข็งแรงตรงตามพันธุ์ ปราศจากโรคและแมลงรบกวน ให้เลือกซื้อจากแหล่งขายกิ่งพันธุ์ที่เชื่อถือได้

จากการสำรวจพบว่า กิ่งตอนที่ปลูกมักให้ผลส้มโอที่มีลักษณะแคระแกร็น ใบมีสีซีด ไม่ค่อยออกดอก ออกผล นั่นเป็นเพราะกิ่งตอนนั้นมีโรคซึ่งมีสาเหตุจากเชื้อไวรัส เมื่อเป็นโรคแล้วไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ เพียงพยุงชีวิตได้ช่วงหนึ่งเท่านั้น ฉะนั้นก่อนทำการปลูกจึงควรคัดเลือกกิ่งพันธุ์ที่จะนำมาปลูกอย่างรอบคอบเสียก่อน

วิธีปลูก กิ่งตอนที่จะนำมาปลูกนั้นควรชำลงในถุงนานประมาณ ๑-๒ เดือน ก่อนปลูกลงในหลุมที่เตรียมไว้ การปลูกควรปลูกในช่วงต้นหรือปลายฤดูฝน

ส้มโอท่าข่อยและกิ่งพันธุ์วางขายริมถนนสายพิจิตร-ตะพานหิน

การปฏิบัติดูแลรักษา ควรให้น้ำต้นส้มโออย่างสม่ำเสมอ ยกเว้นผลส้มโอแก่จึงหยุดให้ ก็จะได้ส้มโอที่มีคุณภาพดี ในการตัดสินใจทำสวนส้มโอจะต้องคำนึงถึงสภาพของแหล่งน้ำเป็นสำคัญ

การให้ปุ๋ย ควรให้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยเคมี เช่น สูตร ๑๕-๑๕-๑๕ เพื่อช่วยในการเจริญเติบโต นอกจากนี้ควรใส่ปุ๋ยที่มีธาตุโปแตสเซียม (K) สูง ได้แก่ ปุ๋ยสูตร ๑๓-๑๓-๒๑, ๑๔-๑๔-๒๑ เป็นต้น เพื่อช่วยเพิ่มความทนทานให้กับผลส้มโอ

จำนวนปุ๋ยทั้งหมดที่จะใส่นั้นขึ้นอยู่กับอายุของต้นส้มโอคือ ใส่ครึ่งหนึ่งของอายุต้น ถ้าต้นส้มโออายุ ๖ ปีก็ใส่ปุ๋ย ๓ กิโลกรัม ต่อต้นต่อปี หรือหากต้นส้มโออายุ ๑๐ ปีก็ใส่ปุ๋ย ๕ กิโลกรัมต่อต้นต่อปี เป็นต้น จากนั้นก็ให้พิจารณาถึงสภาพความเหมาะสม โดยจัดแบ่งปุ๋ยออกเป็นส่วนๆ เพื่อให้สามารถใส่ปุ๋ยได้หลายครั้งซึ่งการใส่ปุ๋ยบ่อยครั้งให้ผลดีกว่าใส่ครั้งเดียว วิธีในการใส่ปุ๋ยคือใส่ตามพุ่มของต้น เสร็จแล้วรีบให้น้ำตามทันที ช่วงสำคัญที่จะต้องใส่ปุ๋ยคือ ช่วงระยะที่ส้มโอมีขนาดกลาง ประมาณ ๓-๔ เดือนขึ้นไป

การกำจัดศัตรูพืช การปลูกส้มโอสภาพไร่ ตามที่ว่างที่มีหญ้าขึ้น ควรปล่อยให้เจริญเติบโตจนหญ้าสูงระยะหนึ่ง แล้วจึงกำจัดโดยการตัดหญ้าออก แต่หากมีปัญหาในด้านแรงงานก็ให้กำจัดโดยพ่นสารกำจัดวัชพืช

สารกำจัดศัตรูพืช ได้แก่ สารกำจัดศัตรูพืช หรือสารกำจัดวัชพืช ประเภทสัมผัสตาย เช่น กรัมม็อกโซน หรือสารกำจัดวัชพืชประเภทดูดซึมทางใบและเคลื่อนย้ายสู่ลำต้นและรากใต้ดิน ที่สามารถฆ่าหญ้าได้อย่างถึงรากถึงโคน เช่น สปาร์ก เป็นการประหยัดทั้งแรงงานและเวลา

สรรพคุณ ส้มโอมีคุณค่าทางโภชนาการ โดยเฉพาะมีวิตามินซี รับประทานแล้วจะช่วยระบบการย่อยและการขับถ่ายให้เป็นปกติ แก้กระหายน้ำ ทำให้สดชื่น นอกจากนี้ยังสามารถนำมาถนอมอาหารเป็นส้มโอแก้วสี่รส ทำเปลือกส้มโอเชื่อมได้อีกด้วย

ลักษณะประจำพันธุ์ ส้มโอท่าข่อยมีเปลือกหนา เมื่อผลแก่จัดตุ่มน้ำมันที่ผลจะห่าง เนื้อกุ้งสีชมพูหรือแดงเรื่อๆ มีน้ำฉ่ำ และไม่มีเมล็ดหรือมีเมล็ดน้อย เมล็ดมีขนาดเล็ก มีเนื้อมาก บริโภคจุใจ เป็นส้มโอที่มีรสหวานอมเปรี้ยวกลมกล่อม รับประทานแก้กระหายน้ำได้ดี

ผลผลิตส้มโอท่าข่อยจะออกสู่ตลาด ๒ รุ่น คือ

- รุ่นแรก หรือส้มปี ออกสู่ตลาดช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน
- รุ่นสอง หรือส้มทะวาย ออกสู่ตลาดช่วงเดือนสิงหาคมถึงกันยายน

ส้มโอท่าข่อย ผลใหญ่ เนื้อกุ้งสีชมพู เนื้อฉ่ำรสหวานอมเปรี้ยวน่ากิน

การจำหน่าย มีทั้งจำหน่ายเป็นผล ราคาผลละประมาณ ๒๐-๓๐ บาทจากสวนส้มโดยตรง และจำหน่ายเป็นน้ำหนักในราคา ๑๐-๑๕ บาทต่อกิโลกรัมสำหรับส้มปี และ ๑๕-๒๐ บาทต่อกิโลกรัมสำหรับส้มทะวาย ในปัจจุบันมีการวางแผงขายตามเส้นทางสายตะพานหิน-พิจิตร และที่สี่แยกปลวกสูง อำเภอวชิรบารมี รวมทั้งส่งไปจำหน่ายยังจังหวัดใกล้เคียง เช่น พิษณุโลก เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ ส่วนการส่งไปจำหน่ายที่กรุงเทพมหานครยังมีน้อย

แผงจำหน่ายส้มโอท่าข่อย ผลใหญ่น่าซื้อหา

ส้มโอท่าข่อยนับเป็นพืชเศรษฐกิจอีกชนิดหนึ่งที่ทำรายได้ให้กับชาวสวนอย่างมาก และยังเป็นผลไม้ที่ทำให้ชาวจังหวัดอื่นรู้จักพิจิตรเป็นอย่างดี

หลวงพ่อเพชรรวมใจ

หลวงพ่อเพชร พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองพิจิตร

หลวงพ่อเพชร เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองพิจิตรมาช้านาน ประดิษฐานเป็นพระประธานอยู่ที่พระอุโบสถวัดท่าหลวง อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร ปัจจุบันเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนชาวพิจิตรและชาวไทยทั่วประเทศ

หลวงพ่อเพชรวัดท่าหลวง พิจิตร

พระพุทธลักษณะ

หลวงพ่อเพชรเป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะงดงามมาก หล่อด้วยโลหะสัมฤทธิ์ ปางมารวิชัยขัดสมาธิเพชร ชายสังฆาฏิสั้นอยู่เหนือพระอุระ ขนาดหน้าตักกว้าง ๒ ศอก ๑ คืบ ๖ นิ้ว สูง ๓ ศอก ๓ นิ้ว ประทับนั่ง มีฐานเป็นรูปบัวบานรองรับ เป็นพุทธลักษณะสมัยเชียงแสนรุ่นแรก สร้างในระหว่าง พ.ศ. ๑๘๐๐ (นับระยะเวลาการสร้างจนถึงปัจจุบันประมาณ ๗๔๒ ปี)

ประวัติความเป็นมา

ตามจารึกที่ปรากฏอยู่ที่ประตูหน้าพระอุโบสถวัดท่าหลวง ในตำนานเรื่องขุนช้างขุนแผนระบุว่า พระพันวัสสาได้ให้จมื่นไวยวรนาถยกทัพขึ้นไปปราบกบฏเชียงทอง ได้พบพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะงดงาม เมื่อเสร็จศึกเชียงทองจึงได้นำพระพุทธรูป ดังกล่าวมาฝาก เจ้าเมืองพิจิตร

ตามประวัติศาสตร์หลวงพ่อเพชรเดิมประดิษฐานอยู่ที่วัดจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อครั้งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จไปเชียงใหม่ ขณะเสด็จพระราชดำเนินผ่านเมืองพิจิตร พระพิจิตรเจ้าเมืองได้กราบบังคมทูลว่าตนนั้นต้องการพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะงดงามเพื่อนำมาเป็นพระพุทธรูปประจำเมือง

เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จพระราชดำเนินกลับจากเชียงใหม่ จึงทรงอัญเชิญหลวงพ่อเพชรมาด้วย โดยล่องแพมาทางลำน้ำปิง ทรงอัญเชิญประดิษฐานที่เมืองกำแพงเพชรก่อน และทรงให้แจ้งเจ้าเมืองพิจิตรทราบ พระพิจิตรเจ้าเมืองพร้อมทั้งชาวเมืองพิจิตรเป็นจำนวนมาก ได้ไปเมืองกำแพงเพชรเพื่อทำการสักการะแล้วอัญเชิญหลวงพ่อเพชรจากเมืองกำแพงเพชรแห่แหนมาประดิษฐานไว้ที่พระอุโบสถวัดนครชุม เมืองพิจิตรเก่า และถือเป็นพระพุทธรูปประจำเมืองพิจิตร ซึ่งประชาชนชาวเมืองพิจิตรและจังหวัดใกล้เคียงได้เคารพสักการะตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ด้วยบารมีของหลวงพ่อเพชรได้บันดาลความร่มเย็นเป็นสุขและช่วยปกป้องคุ้มครองให้เมืองพิจิตรพ้นภัยสงครามทุกยุคทุกสมัย

ตลอดมา รวมทั้งประชาชนที่ได้รับบุญบารมีของหลวงพ่อเพชร มีความเป็นอยู่สุขสงบร่มเย็น มีความเจริญก้าวหน้ามาโดยตลอด

การที่หลวงพ่อเพชรมาประดิษฐานอยู่ที่วัดท่าหลวง เมืองพิจิตรในปัจจุบันนี้ ก็เพราะเมื่อราวปี พ.ศ. ๒๔๔๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดเบญจมบพิตร และมีพระราชประสงค์จะอัญเชิญพระพุทธชินราชจากเมืองพิษณุโลก ไปประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตร ชาวเมืองพิษณุโลกพากันเศร้าโศกไปทั้งเมือง

พระองค์จึงมีพระบรมราชโองการ ให้สืบหาพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะงดงามไปแทนพระพุทธชินราช เจ้าพระยาศรีสุริยศักดิ์ ซึ่งเป็นสมุหเทศาภิบาล มณฑลพิษณุโลก ทราบว่าหลวงพ่อเพชร เมืองพิจิตรมีพุทธลักษณะงดงาม มีกฤษดาภินิหารตรงตามพระราชประสงค์ และชาวเมืองพิษณุโลกก็เดินทางมาสักการบูชาอยู่เป็นประจำ ควรแก่การอัญเชิญไปประดิษฐานแทน จึงแจ้งให้พระยาเทพาธิบดี (อิ่ม) เจ้าเมืองพิจิตรได้ทราบ พร้อมทั้งให้อัญเชิญหลวงพ่อเพชรขึ้นไปที่เมืองพิษณุโลก

เมื่อประชาชนชาวเมืองพิจิตรรู้ข่าวก็เกิดความหวงแหน ได้ช่วยกันนำหลวงพ่อเพชรไปซ่อนตามป่า เคลื่อนย้ายที่ไปเรื่อยๆ แต่ในที่สุดคณะกรรมการเมืองก็ได้ติดตามหาจนพบ และอัญเชิญหลวงพ่อเพชรจากเมืองพิจิตร (เก่า) มาไว้ที่วัดท่าหลวง เมืองพิจิตร (ใหม่) เพื่อรอการอัญเชิญไปประดิษฐานที่เมืองพิษณุโลกต่อไป เหตุการณ์ครั้งนั้นกล่าวกันว่ายังความโศกเศร้าเสียใจให้กับชาวเมืองอย่างยิ่ง

วัดท่าหลวง พระอารามหลวงที่ประดิษฐานหลวงพ่อเพชร

ในระยะเวลาเดียวกันนั้นเอง ท่านเจ้าคุณสมุหเทศาภิบาลได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าการที่จะอัญเชิญพระพุทธชินราชจากเมืองพิษณุโลกมายังกรุงเทพ-มหานครนั้น ชาวเมืองพิษณุโลกมีความหวงแหนพระพุทธชินราช ดังเช่นชาวเมืองพิจิตรก็มีความหวงแหนหลวงพ่อเพชร ต่างพากันเศร้าโศกเสียใจร้องไห้ระงมกันไปทั่วเมือง

พระองค์ทรงเข้าพระทัยชาวเมืองพิษณุโลกและชาวเมืองพิจิตร จึงโปรดเกล้าฯ ให้ระงับการนำพระพุทธชินราชไปกรุงเทพมหานคร และโปรดเกล้าฯ ให้หล่อพระพุทธชินราชจำลองขึ้นไปประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรแทน หลวงพ่อเพชรจึงไม่ต้องถูกนำไปเมืองพิษณุโลก

ชาวเมืองพิจิตรโดยทั่วไปต่างพากันแสดงความยินดี มีมหรสพสมโภชเป็นการใหญ่ เมื่อเสร็จการสมโภชแล้วชาวเมือง

พิจิตร (เก่า) ก็เตรียมการที่จะแห่แหนหลวงพ่อเพชรกลับคืนไปประดิษฐานที่วัดนครชุมเหมือนเดิม ส่วนชาวเมืองพิจิตรใหม่ก็มีความเห็นว่าควรที่จะประดิษฐานที่วัดท่าหลวง เพราะเมืองพิจิตรได้ย้ายมาอยู่ที่แห่งใหม่แล้ว ไม่ยอมให้ชาวเมืองเก่านำหลวงพ่อเพชรคืนไป และกลายเป็นเรื่องราวใหญ่โตถึงขนาดเตรียมอาวุธจะเข้าทำการประหัตประหารกัน แต่ด้วยอภินิหารและความเมตตาของหลวงพ่อเพชรได้บันดาลให้เจ้าคุณพระธรรมทัสสีมุนีวงศ์ (เอี่ยม) ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดท่าหลวงและดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดพิจิตรในขณะนั้น ได้เข้าทำการห้ามปรามระงับเหตุร้ายลงได้ทัน โดยให้ทำการหล่อหลวงพ่อเพชรจำลองขนาดเท่าองค์เดิม ไปประดิษฐานที่วัดนครชุมเมืองพิจิตรเก่าแทน เหตุการณ์ก็กลับคืนสู่ความสงบ และนับตั้งแต่นั้นมาหลวงพ่อเพชรก็ประดิษฐานเป็นพระประธานอยู่ ณ พระอุโบสถวัดท่าหลวง อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร มาจนถึงปัจจุบัน

เดิมทีเดียวหลวงพ่อเพชรได้ประดิษฐานอยู่ที่เรือนซึ่งมีพื้นอยู่บนดิน เป็นที่สร้างขึ้นชั่วคราว ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๕๒ พระยาพิชัยณรงค์สงคราม (ดิษ) ข้าหลวงประจำจังหวัดพิจิตร ได้อัญเชิญหลวงพ่อเพชร เข้ามาประดิษฐานเป็นพระประธาน ในพระอุโบสถที่สร้างขึ้นอย่างเหมาะสมและเป็นศรีสง่าแก่หลวงพ่อเพชรพระพุทธรูปสำคัญคู่เมืองพิจิตร โดยประทับบนฐานชุกชีที่ก่อเป็นชั้น ขนาดใหญ่พอที่พุทธศาสนิกชนจะผลัดเปลี่ยนกันขึ้นไปปิดทององค์พระตามความเชื่อ และศรัทธาได้สะดวก

ครั้นถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๒ พระธรรมทัสสีมุนีวงศ์ (ไป่ นาควิจิตร) เจ้าอาวาสวัดท่าหลวงในขณะนั้น ได้เป็นประธานริเริ่มก่อสร้าง

พระอุโบสถหลังใหม่ที่วิจิตรงดงามตามแบบสถาปัตยกรรมไทย แล้วได้อัญเชิญหลวงพ่อเพชรเข้ามาประดิษฐานเป็นพระประธานของวัดท่าหลวงในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ จนตราบเท่าทุกวันนี้

หลวงพ่อเพชรเป็นพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะงดงามและศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งของประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากงานเทศกาลประจำปีที่จัดในเดือนเมษายน มีประชาชนจากที่ต่างๆ พากันมานมัสการหลวงพ่อเพชรอย่างล้นหลามจนแน่นพระอุโบสถ แม้แต่ในวันธรรมดาที่ไม่มีงานก็มีประชาชนเข้าไปสักการบูชาทุกวันมิได้ขาด

ในงานประเพณีแข่งขันเรือยาวของวัดท่าหลวง ซึ่งได้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในฤดูน้ำหลากทุกต้นเดือนกันยายน จะมีประชาชนทั้งในจังหวัดพิจิตรและจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ เดินทางมาชมงานแข่งเรือยาวและนมัสการหลวงพ่อเพชรอย่างแน่นขนัด นับว่าหลวงพ่อเพชรนี้เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัดพิจิตรอย่างยิ่ง จนมีคำพูดติดปากกันอยู่เสมอว่า

"ใครไปพิจิตร ถ้าไม่ได้ไปนมัสการหลวงพ่อเพชร ก็เหมือนไปไม่ถึงจังหวัดพิจิตร"

ปัจจุบันหลวงพ่อเพชรพระประธานของวัดท่าหลวง พระอารามหลวง ก็ยังคงเป็นมิ่งขวัญของเมืองพิจิตร ที่ชาวพิจิตรให้การเคารพสักการะอย่างสูง เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้คนประกอบแต่กรรมดี เป็นที่พึ่งทางใจยามทุกข์ร้อน เมื่อผู้ใดได้เข้าไปในพระอุโบสถ ได้กราบไหว้บูชา นั่งสงบจิตใจมองพระพักตร์ของหลวงพ่อเพชร ทุกคนจะบังเกิดความรู้สึกร่มเย็นสบายใจ ประกอบกับการตกแต่งภายในพระอุโบสถที่ดูงดงามเย็นตา มีภาพวาดจิตรกรรม

ฝาผนังที่สวยงาม และภายนอกที่จัดเป็นสวนหย่อมมีไม้ดอกไม้ประดับสวยงามเป็นระเบียบ ก็ยิ่งทำให้ผู้พบเห็นบังเกิดความสงบร่มเย็นทั้งกายและใจ

พระเครื่องหลวงพ่อเพชร

หลวงพ่อเพชรเป็นที่เคารพสักการะของชาวพิจิตร จึงมีการสร้างพระเครื่องหลวงพ่อเพชรมาหลายรุ่นจนถึงปัจจุบัน แต่รุ่นที่ได้รับความนิยมและบูชากันมาก ได้แก่ หลวงพ่อเพชรซุ้มใบเสมา หลวงพ่อเพชรหลัง "พ" ซึ่งพระครูศีลธรารักษ์ (หลวงพ่อยิ้ม) อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าหลวง เป็นผู้สร้าง และหลวงพ่อเพชรหน้าจั่ว ซึ่งพระฑีฆทัสสีมุนีวงศ์ อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าหลวง เป็นผู้สร้างมีลักษณะเป็นพระเครื่องปางมารวิชัยขัดสมาธิเพชร ประทับนั่งบนฐานบัวคว่ำบัวหงาย

ด้านหน้าและด้านหลังของ
หลวงพ่อเพชร "พิมพ์ซุ้มใบเสมา"

หลวงพ่อเพชรหน้าจั่ว

หลวงพ่อเพชรหลัง "พ"

ยามเย็นที่บึงสีไฟ บึงน้ำจืดขนาดใหญ่ของพิจิตร

บึงสีไฟลือเลื่อง

บึงสีไฟเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ อยู่ทางตะวันตกของตำบลในเมือง อำเภอเมืองพิจิตร มีเนื้อที่ประมาณ ๑๒,๐๐๐ ไร่เศษ ปัจจุบันมีสภาพตื้นเขินบางส่วน และมีการบุกรุกพื้นที่ทำให้พื้นที่เหลือเพียง ๕,๓๐๐ ไร่เศษ

บึงสีไฟมีขนาดใหญ่เป็นอันดับ ๔ ของประเทศไทย รองจากบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ กว้านพะเยา จังหวัดพะเยา และหนองหาน จังหวัดสกลนคร เป็นบึงที่มีน้ำขังตลอดปี การเดินทางไปมาสะดวกสบาย เพราะอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดพิจิตรเพียง ๒ กิโลเมตรเท่านั้น กอปรกับถนนภายในอาณาบริเวณโดยรอบปูคอนกรีตตลอดสาย

ลักษณะของบึงสีไฟนั้นกลมคล้ายกระทะ แต่รีไปทางตะวันตกเล็กน้อย มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลคลองคะเชนทร์
ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลฆะมังและตำบลเมืองเก่า
ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลในเมือง (ท่าหลวง)
ทิศตะวันตก ติดต่อกับเมืองเก่าพิจิตรและตำบลโรงช้าง

ในบึงสีไฟมีพืชชนิดต่างๆ ขึ้นอยู่ทั่วไป เช่น ผักตบชวา จอก แหน สาหร่าย บอน อ้อ บัว โดยเฉพาะบัวนั้นสามารถทำรายได้ให้ชาวพิจิตรปีละเป็นจำนวนมาก เพราะขายได้ทุกส่วน ทั้งใบ ดอก ราก และเมล็ด

บัวหลวงที่มีอยู่มากมายในบึงสีไฟ

ชื่อบึงสีไฟมาจากตายายที่ริเริ่มใช้ไม้ไผ่แห้งมาถูกันจนติดไฟ จึงเรียกว่าบึงสีไฟ ซึ่งนับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจที่สำคัญของจังหวัดพิจิตร

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๑ องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตรได้จัดสร้างศาลาบึงสีไฟขึ้น และกรมประมงได้จัดตั้งสถานีประมงน้ำจืดเพื่อเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดอยู่ริมบึงทางด้านทิศใต้

บริเวณรอบบึงสีไฟทางด้านใต้ ยังมีสถานที่สำคัญและน่าสนใจอื่นๆ อีกหลายแห่งด้วยกัน

ศาลาบึงสีไฟ ที่จัดสร้างขึ้นให้ประชาชนไปพักผ่อน

สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร ริมบึงสีไฟด้านทิศใต้

สวนหย่อมริมบึงและศาลากลางน้ำในบึงสีไฟ

สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร

สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร นับเป็นสวนแห่งที่ ๘ ในโครงการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ซึ่งกำหนดจัดสร้างขึ้นตามเขตการศึกษาทั้ง ๑๒ เขต สำหรับจังหวัดพิจิตร ได้ดำเนินการจัดสร้างในบริเวณบึงสีไฟ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองพิจิตร เนื้อที่ ๑๗๐ ไร่ ประชาชนสามารถเดินทางมาพักผ่อนหย่อนใจได้สะดวกสบาย

สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์แห่งนี้มีลักษณะเป็นสวนริมบึง มีสะพานทอดไปสู่ศาลาใหญ่ ซึ่งบูรณะจากของเดิม ริมบึงแต่งเป็นสวน มีทั้งไม้ขนาดใหญ่ ไม้ดอก ไม้ประดับ รวมทั้งทางเดินรอบๆ ริมบึงและเวทีเนินดิน ซึ่งสามารถใช้เป็นที่จัดรายการบันเทิงในวันหยุดสุดสัปดาห์ บึงทางด้านใต้ใกล้ประตูทางเข้า ภายในบึงมีน้ำพุที่พุ่งขึ้นสูงที่สุดในประเทศไทย นับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดพิจิตร

รูปปั้นพญาชาลวัน จระเข้ยักษ์ใหญ่ที่สุดในโลกริมบึงสีไฟ

รูปปั้นพญาชาลวัน

รูปปั้นพญาชาลวัน เป็นรูปปั้นจระเข้ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ความยาว ๓๘ เมตร กว้าง ๖ เมตร สูง ๕ เมตร ตั้งอยู่ในบริเวณด้านหน้าของบึงสีไฟ มีลักษณะเด่นเป็นสง่าและงดงามเหมือนจริง

ภายในตัวจระเข้จัดสร้างเป็นห้องประชุมขนาดเล็ก สามารถจุคนเข้าประชุมได้ประมาณ ๒๕ คน โดยรอบของรูปปั้นพญาชาลวันจัดทำเป็นสวนหย่อม มีทั้งไม้ดอกและไม้ประดับ เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวนิยมแห่งหนึ่ง เมื่อมาเยือนพิจิตรคราใดก็จะถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึกทุกครั้ง

อาคารแสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติ

อาคารแสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติ สร้างอยู่ในบริเวณด้านในของบึงสีไฟ ใกล้กับสถานีประมงน้ำจืดพิจิตร ลักษณะตัวอาคารเป็นรูปดาวเก้าแฉก ยื่นลงไปในบึงสีไฟ ภายในประกอบด้วยตู้แสดงพันธุ์ปลาแปลกๆ มากกว่า ๒๐ ชนิด และมีการสับเปลี่ยนชนิดของปลาที่นำมาจัดแสดงอยู่เป็นประจำ

นอกจากนั้นบริเวณตอนกลางของอาคารยังทำเป็นช่องสำหรับชมปลาในบึงสีไฟ มีปลาชนิดต่างๆ เช่น ปลาสวาย ปลาตะเพียน ปลานิล อยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งมาคอยกินอาหารที่นักท่องเที่ยวโปรยให้อย่างเพลิดเพลิน

ในวันธรรมดาอาคารแสดงพันธุ์ปลาแห่งนี้จะเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมตั้งแต่เวลา ๑๐.๐๐ น.-๑๘.๐๐ น. ส่วนในวันหยุดราชการ เปิดให้เข้าชมตั้งแต่เวลา ๑๐.๐๐ น.-๑๙.๐๐ น.

อาคารแสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติริมบึงสีไฟด้านใต้

หลวงพ่อเงิน

ยอดพระเครื่องหลวงพ่อเงิน

หลวงพ่อเงิน เกจิอาจารย์ของเมืองพิจิตร

ชาติภูมิ หลวงพ่อเงิน พุทธโชติ กำเนิดเมื่อวันศุกร์ แรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีมะเมีย ตรงกับวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๓๕๓ ณ บ้านบางคลาน อำเภอบางคลาน (ปัจจุบันคืออำเภอโพทะเล) จังหวัดพิจิตร มีบิดาชื่อ "อู่" มารดาชื่อ "ฟัก" บิดาและมารดาเป็นชาวบ้านอำเภอแสนตอ (ปัจจุบันคืออำเภอขาณุวรลักษบุรี) จังหวัดกำแพงเพชร ต่อมาบิดาและมารดาได้ย้ายครอบครัวมาตั้ง

หลวงพ่อเงินจอบใหญ่ไข่ปลารุ่นดั้งเดิม
สมัยที่หลวงพ่อเงินยังมีชีวิตอยู่

ถิ่นฐานที่บ้านบางคลาน ตำบลบางคลาน ปีใดไม่ปรากฏ โดยบิดามารดามีบุตร ๖ คน ได้แก่ ตาพรม ยายทับ ตาทองหรือขุนภุมรา (ซึ่งต่อมาได้เป็นนายกองส่วนรัชชูปการและเป็นแพทย์) เงินหรือหลวงพ่อเงิน ตาหลำ และยายรอด

ในราว พ.ศ. ๒๓๕๕-๒๓๕๖ ซึ่งตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ หลวงพ่อเงินมีอายุ ๓ ขวบ ตาช้างซึ่งเป็นลุงได้นำหลวงพ่อเงินไปเลี้ยงดูที่กรุงเทพมหานคร และได้ศึกษาเล่าเรียนที่วัดตองปุ หรือวัดชนะสงคราม จนอายุได้ ๑๒ ปี

การบรรพชา

หลวงพ่อเงินได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดตองปุ ขณะอายุ ๑๒ ปี และได้ศึกษาเล่าเรียนวิทยาการ คาถาอาคม จากสำนักเรียนต่างๆ จนแตกฉาน

การอุปสมบท

หลวงพ่อเงินได้สึกจากสามเณรมาเป็นฆราวาสตามประเพณีโบราณจนกระทั่ง ปี พ.ศ. ๒๓๗๕ อายุได้ ๒๒ ปี จึงได้อุปสมบทที่วัดตองปุ กรุงเทพมหานคร และได้ศึกษาศิลปวิทยาและคาถาอาคมต่างๆ จากพระที่เรืองวิทยาคมหลายรูป อาทิ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังสี วัดระฆังโฆสิตาราม หลวงพ่อเงินจำพรรษาอยู่ที่ วัดตองปุ ประมาณ ๓ พรรษา

เหตุที่หลวงพ่อเงินจากกรุงเทพมหานคร

ราวปี พ.ศ. ๒๓๗๘ ปู่ของหลวงพ่อเงินป่วยกะทันหัน อาการหนักมาก ญาติพี่น้องจึงให้ขุนภุมราพี่ชายของท่านไปตามหลวงพ่อเงินที่กรุงเทพมหานคร ครั้นมาถึงบ้านบางคลานแล้วก็ได้มาอยู่ วัดคงคาราม ซึ่งขณะนั้นอาจารย์โห้เป็นเจ้าอาวาส ท่านเป็นพระนักเทศน์เสียงดังและดุมาก

หลวงพ่อเงินมาอยู่ที่วัดคงคารามหลายเดือน วันหนึ่งเกิดผิดใจกับอาจารย์โห้ จะด้วยสาเหตุใดยังไม่ชัดแจ้ง แล้วท่านก็ได้อพยพข้ามฟากจากวัดคงคารามไปตั้งวัดใหม่อยู่คนละฝั่งทางเหนือติดกับแม่น้ำน่านเก่า (แม่น้ำพิจิตร) โดยระยะแรกได้สร้างเป็นการชั่วคราว แล้วจึงมีเสนาสนะเพิ่มขึ้นเป็นหลักฐานมั่นคง วัดนี้ชื่อว่า "วัดวังตะโก" ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า "วัดหิรัญญาราม" และทางราชการได้อนุญาตให้ตั้งเป็นวัดเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๘๐

ผลงานสำคัญ

หลวงพ่อเงินมีผลงานด้านการก่อสร้างถาวรวัตถุ เช่น สร้างโบสถ์วิหารวัดใกล้เคียง ซึ่งท่านเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง รวบรวมหาทุนทรัพย์จากการสร้างวัตถุมงคล เช่น พระเครื่อง พระพิมพ์ต่างๆ ซึ่งผู้มีจิตศรัทธาบริจาคทรัพย์ในการสร้าง นอกจากนี้ท่านยังชอบสร้างศาลาพักร้อนให้คนที่สัญจรไปมาได้พัก ที่ยังเหลืออยู่ เช่น ศาลาที่อยู่ระหว่างหนองหลวงกับหนองยาว และที่หนองแหน

เขตตำบลบางคลาน อำเภอโพทะเล

หลวงพ่อเงินมีความสามารถในการเป็นแพทย์แผนโบราณ คือเก่งด้านการรักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยการใช้ยาสมุนไพร หรือบางครั้งก็ใช้น้ำพระพุทธมนต์รักษา ซึ่งจะได้ผลด้านกำลังใจเพราะศรัทธาว่า ท่านมีวิชาวิปัสสนาแก่กล้า ปัจจุบันตำรายาและสมุดข่อยของท่านยังเก็บรักษาไว้ที่วัดหิรัญญารามหรือที่ชาวบ้านเรียกวัดบางคลาน

หลวงพ่อเงินมีชื่อเสียงทางด้านวิปัสสนา หลวงพ่อศุขซึ่งเป็นเพื่อนและศิษย์ร่วมสำนักเดียวกัน คือวัดปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท จึงถวายคำแนะนำแด่ พลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ ในการศึกษาด้านวิปัสสนากับหลวงพ่อเงิน รวมทั้งสมเด็จพระสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ก็เสด็จมาประทับ ณ วัดวังตะโก เป็นเวลาหลายวัน

พลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ ได้ทรงศึกษาด้านวิปัสสนากับหลวงพ่อเงินประมาณ ๒๐ วัน ในระหว่างที่ทรงศึกษาอยู่นั้นพระองค์ไม่ทรงออกรับอาคันตุกะบ่อยนัก และทรงศึกษาวิปัสสนาธุระอย่างเคร่งครัด คือทรงรอให้เทียนหนัก ๒ บาทละลายหมดเล่ม ในบางคืนกว่าเทียนจะหมดฟ้าก็สว่างไปแล้ว

หลวงพ่อเงินไม่นิยมสร้างพระเครื่อง ท่านบอกว่าของคงกระพันชาตรีเป็นเรื่องเจ็บตัว พระเครื่องหลวงพ่อเงินรุ่นที่สร้างในขณะที่ท่านมีชีวิตอยู่จึงมีน้อย เชื่อกันว่ามีพระคุณานุภาพทรงคุณทางแคล้วคลาด คงกระพันชาตรี และเมตตามหานิยม

พลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์

พระเครื่องที่หล่อครั้งที่ ๑-๒ หุ่นแตกหล่อไม่ติด ต่อมาในการหล่อครั้งที่ ๓ จึงสำเร็จ ปีที่จัดสร้างคือปี พ.ศ. ๒๔๕๕-๒๔๕๖ โดยนายช่างสังกัดกรมช่างสิบหมู่

พระเครื่องหลวงพ่อเงินที่มีชื่อเสียงโด่งดังและได้รับความนิยมเช่าหามาบูชา ได้แก่ หลวงพ่อเงินชนิดลอยองค์ มี ๒ พิมพ์ คือ พิมพ์ขี้ตา และพิมพ์นิยม หลวงพ่อเงินชนิดแบนหรือสามเหลี่ยมหน้าจั่ว (จอบเล็ก) หลวงพ่อเงินชนิดสามเหลี่ยมหน้าจั่วไข่ปลา (จอบใหญ่)

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้มีการจัดสร้างวัตถุมงคลหลวงพ่อเงินที่มีพิธีพุทธาภิเษกที่ยิ่งใหญ่ ทำให้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก พิมพ์ที่นิยม เป็นพิมพ์ที่มีลักษณะเช่นเดียวกับรุ่นหล่อโบราณ แต่มีหลายแบบเพิ่มขึ้นจากรุ่นเดิม

หลวงพ่อเงินพิมพ์ขี้ตา

หลวงพ่อเงินพิมพ์นิยม

หลวงพ่อเงินพิมพ์จอบใหญ่

หลวงพ่อเงินพิมพ์จอบเล็ก

การมรณภาพของหลวงพ่อเงิน

หลวงพ่อเงินมีโรคประจำตัวคือโรคริดสีดวงทวาร ท่านรักษาตัวของท่านเอง บางครั้งก็หาย บางครั้งก็กลับเป็นอีก ท่านเคยบ่นว่า "คนอื่นร้อยพันรักษาให้หาย แต่พอผงเข้าตาตนเองกลับรักษาไม่ได้"

ต่อจากนั้นไม่นานโรคเก่าของท่านก็กำเริบขึ้นอีก ท่านมรณภาพเมื่อวันศุกร์ แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีมะแม ตรงกับวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๒ (รวมสิริอายุได้ ๑๐๙ ปี) ณ วัดวังตะโก ตำบลบางคลาน อำเภอบางคลาน (โพทะเล) จังหวัดพิจิตร

รูปหล่อหลวงพ่อเงิน ภายในพิพิธภัณฑ์นครไชยบวร อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร

เพชรพิจิตร ควรค่าคำเอ่ยชม

สิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ตามคำขวัญของจังหวัดพิจิตร นับเป็น “เพชร” ที่ชาวพิจิตรภาคภูมิใจ เป็นจุดเด่นที่เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของจังหวัด เป็นสิ่งที่ช่วยประชาสัมพันธ์จังหวัดพิจิตรให้เป็นที่รู้จักของคนไทยทั่วประเทศและรวมถึงคนต่างประเทศ จึงควรที่ชาวพิจิตรและชาวไทยทุกคนจะต้องช่วยกันหวงแหน อนุรักษ์และรักษา “เพชรพิจิตร” นี้ไว้ให้มั่นคงยาวนานสืบไป เพื่อเป็นสิ่งที่ช่วยดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้มาเยือนเมืองพิจิตร และจะเกิดความประทับใจไม่รู้ลืม

“เพชรพิจิตร” ในวันนี้จะยังคงยืนหยัดอยู่ได้ด้วยคุณค่าของตัวเอง ซึ่งก็รวมไปถึงค่าทางใจของเจ้าของเมืองพิจิตรเองด้วยว่าจะรักษาสิ่งเหล่านี้ได้ตลอดไปหรือไม่

ภาคผนวก

จังหวัดพิจิตร

พิจิตรเป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่ง มีความหมายของชื่อเมืองว่า "เมืองงาม" มีชื่อปรากฏในประวัติศาสตร์มาแต่โบราณว่า "เมืองสระหลวง" หรือ "เมืองโอฆบุรี" อันเป็นเมืองพระราชสมภพของสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ (พระเจ้าเสือ) เป็นเมืองอู่ข้าวอู่น้ำ และถิ่นเกิดของเรื่องไกรทองอันลือชื่อ

พิจิตรอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ ๓๔๔ กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งจังหวัดประมาณ ๔,๕๓๑.๐๑๓ ตารางกิโลเมตร

ในปัจจุบันจังหวัดพิจิตรแบ่งการปกครองออกเป็น ๙ อำเภอ ๓ กิ่งอำเภอ

อำเภอทั้ง ๙ ได้แก่

๑. อำเภอเมืองพิจิตร
๒. อำเภอตะพานหิน
๓. อำเภอบางมูลนาก
๔. อำเภอสามง่าม
๕. อำเภอโพทะเล
๖. อำเภอโพธิ์ประทับช้าง
๗. อำเภอวังทรายพูน
๘. อำเภอทับคล้อ
๙. อำเภอวชิรบารมี

กิ่งอำเภอ มี ๓ กิ่งอำเภอ ได้แก่

๑. กิ่งอำเภอสากเหล็ก แยกจากอำเภอเมืองพิจิตร

๒. กิ่งอำเภอดงเจริญ แยกจากอำเภอบางมูลนาก

๓. กิ่งอำเภอบึงนาราง แยกจากอำเภอโพทะเล

ตราประจำจังหวัดพิจิตรเป็นรูปสระน้ำและต้นโพธิ์

รูปสระน้ำ หมายถึงเมืองสระหลวง ซึ่งเป็นชื่อเดิมของจังหวัดพิจิตร เมืองนี้เป็นเมืองโบราณสมัยขอม และเป็นหัวเมืองเอกสมัยสุโขทัย มีพญาโคตรบองเป็นผู้สร้างเมือง

รูปต้นโพธิ์ หมายถึงวัดโพธิ์ประทับช้าง ซึ่งเป็นสถานที่ประสูติของสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ (พระเจ้าเสือ) เมื่อพระองค์เสด็จกลับมาตุภูมิเดิม โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระอารามขึ้นที่ตำบลโพธิ์ประทับช้าง เรียกว่า "วัดโพธิ์ประทับช้าง"

วัดสำคัญของจังหวัดพิจิตร

วัดท่าหลวง

วัดท่าหลวงตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่านฝั่งตะวันตกใกล้ศาลากลางจังหวัด ในพระอุโบสถเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย สมัยเชียงแสน ซึ่งมีเรื่องเล่ากันว่าขุนแผนเป็นผู้นำมาจากเมืองเหนือ มีนามว่าหลวงพ่อเพชร หล่อด้วยทองสำริด พุทธลักษณะงดงามมาก หน้าตักกว้าง ๑.๔ เมตร เป็นพระพุทธรูปสำคัญคู่เมืองพิจิตร เป็นที่เคารพสักการะของชาวพิจิตรอย่างยิ่ง

วัดเขารูปช้าง

วัดเขารูปช้างอยู่ห่างจากจังหวัดพิจิตรไปทางใต้ประมาณ ๑๕ กิโลเมตร บนเส้นทางพิจิตร-ตะพานหิน มีพระอุโบสถอยู่บนยอดเขาที่มีหินสีขาวซ้อนกัน มองดูคล้ายช้าง ภายในวัดประดิษฐานพระพุทธรูปปางลีลาและพระพุทธบาทจำลอง

วัดนครชุม

วัดนครชุมเป็นวัดโบราณ ตั้งอยู่ในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองพิจิตร ห่างจากตัวเมืองประมาณ ๙ กิโลเมตร เคยเป็นที่ประกอบพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาในสมัยก่อน มีพระอุโบสถเก่าแก่และพระพุทธรูปอายุประมาณ ๘๐๐ ปี

วัดโพธิ์ประทับช้าง

วัดโพธิ์ประทับช้างตั้งอยู่ในตำบลโพธิ์ประทับช้าง จากถนนสายคลองคเชนทร์ทางตะวันตกถึงลำน้ำน่านเก่า แล้วต่อไปทางใต้อีกประมาณ ๒๔ กิโลเมตร เป็นวัดเก่าแก่ มีกำแพงล้อมรอบ เคยเป็นสถานที่ที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงพักทัพเมื่อครั้งยกพลไปเมืองเหนือ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดนี้เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๔๒ เพื่อระลึกถึงมาตุภูมิของพระองค์

วัดเทวประสาท

วัดเทวประสาทตั้งอยู่ในตำบลห้วยเกตุ อำเภอตะพานหิน เป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธเกตุมงคลหรือหลวงพ่อโตตะพานหิน ซึ่งเป็นพระพุทธรูปหลวงพ่อโตขนาดใหญ่ที่สุดในจังหวัดพิจิตร

วัดหิรัญญาราม

วัดหิรัญญารามหรือวัดบางคลานตั้งอยู่ที่อำเภอโพทะเล ริมแม่น้ำน่านเก่า เป็นวัดที่หลวงพ่อเงินเคยจำพรรษาอยู่ มีรูปหล่อเท่าองค์จริงของหลวงพ่อเงิน ประดิษฐานในพิพิธภัณฑ์ของวัด เพื่อให้ประชาชนได้สักการบูชา นอกจากนี้ยังมีโบราณวัตถุต่างๆ ที่ทางวัดได้สะสมไว้ ได้แก่ พระพุทธรูป พระพิมพ์ เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

เรือยาว

เรือเป็นยานพาหนะที่ใช้ไปทางน้ำ ต่อด้วยไม้ไผ่ก็มี ขุดด้วยไม้ทั้งต้นก็มี ต่อด้วยเหล็กหรือโลหะอื่นก็มี ใช้ลักษณนามว่า "ลำ"

เรือยาวนั้นน่าจะจัดอยู่ในประเภทเรือขุด เพราะขุดจากต้นไม้ทั้งต้น ไม้ที่นิยมเอามาขุดเป็นเรือยาว ได้แก่ ไม้ตะเคียน เชื่อกันว่า ไม้ตะเคียนแต่ละต้น มีแม่ย่านางประจำต้นอยู่ แม่ย่านางนี้ชาวเรือยาวทุกฝีพายจะให้ความเคารพนับถือกราบไหว้ ทั้งนี้เชื่อกันว่าแม่ย่านางนั้นสามารถบันดาลความมีชัยในการแข่งขันได้ทุกครั้ง

ก่อนที่จะมีการแข่งขัน ส่วนมากจะมีการทรงเจ้าแม่ย่านาง บวงสรวงด้วยหัวหมูบายศรี ร่างทรงของแม่ย่านางบางลำชอบนุ่งผ้าลาย ชอบกินหมาก ชอบดื่มน้ำจัณฑ์ ทั้งนี้แล้วแต่แม่ย่านางจะบอกเวลาเข้าทรง

เกี่ยวกับเรื่องอภินิหารและความศักดิ์สิทธิ์ของแม่ย่านางบางลำ ถ้าใครลงเรือแล้วปัสสาวะในเรือ จะเกิดอาการปวดท้องหรืออวัยวะเพศบวม จะต้องจุดธูปเทียนขอขมาโทษจึงจะหายเป็นปกติ บางครั้งแม่ย่านางเรือจะไปเข้าฝันฝีพายของตน บอกเลขสลากกินแบ่งรัฐบาลที่มีรางวัลและร่ำรวยไปหลายคน ซึ่งเป็นเรื่องบังเอิญที่น่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง

ไม้ตะเคียนที่นิยมนำมาขุดเรือยาวนั้นนิยมใช้ไม้ตะเคียนทองลำต้นตรง ไม่มีปุ่ม ไส้ไม่กลวง สำหรับขนาดความยาว ถ้าเป็นเรือใหญ่ต้องมีความยาว (สูง) ตั้งแต่ ๑๓-๑๕ วา เรือกลางยาว ๑๒-๑๓ วา เรือจิ๋วความยาว (สูง) ประมาณ ๑๐ วา

ในการโค่นต้นตะเคียนจะต้องมีการตั้งศาล ๒ ศาลบวงสรวงเจ้าป่าเจ้าเขาและแม่ย่านาง จากนั้นจึงชักลากมา แล้วทำการขุด โดยช่างที่มีความชำนาญ ก่อนขุดเรือต้องทำการบวงสรวงเสี่ยงทาย ตั้งศาลเพียงตาให้แม่ย่านางก่อน

เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับเรือยาว

๑. ไม้ที่นำมาขุดเรือยาวนั้นจะต้องเป็นไม้ตะเคียน เชื่อกันว่าไม้ตะเคียนเป็นไม้ที่มีแม่ย่านางสิงสถิตอยู่ ก่อนที่จะตัดต้นตะเคียนต้องมีการตั้งศาลบวงสรวง เช่นไหว้ จะต้องจุดธูปเทียนบอกกล่าวถึงจุดประสงค์ของการมาตัดไม้ไปจึงจะตัดได้

ก่อนลงมือขุดเรือยาวต้องมีการเซ่นด้วยหัวหมู บายศรี เพื่อบอกกล่าวแม่ย่านาง นอกจากไม้ตะเคียนยังมีการใช้ไม้อื่นๆ บ้าง เช่น ไม้สำโรง แต่ก็มีน้อยมาก

๒. การคัดเลือกฝีพายลงเรือนั้นจะต้องคัดเลือกจากบุคคลที่แข็งแรง มีความอดทน และขยันฝึกซ้อม มีใจรักอย่างแท้จริง สำหรับพายที่ใช้จ้ำเรือทำด้วยไม้สัก เพราะน้ำหนักเบา ทำง่าย ตลอดจนมีความคงทนถาวร

๓. ก่อนลงแข่งขันทุกครั้งจะมีการทรงแม่ย่านาง และมีการขัดถูลงเทียนหรือทาน้ำมันชักเงา บางลำก็ขัดด้วยใบตองแห้งเพื่อให้เรือขึ้นมัน ไม่ให้น้ำเกาะหรือดูดซึมน้ำได้ พร้อมทั้งมีการประดับประดาเรืออย่างสวยงาม ผูกผ้าแพรสี และมีบายศรีตั้งที่หูกระต่ายหรือหัวเรือ

๔. การระวังรักษาเรือมีความสำคัญอย่างมาก ถ้าใคร แกล้งเอาเข็มมาปักใต้ท้องเรือสักเล่มจะทำให้เรือไม่แล่น ฉะนั้นต้องคอยตรวจตราอย่างเข้มงวดก่อนลงแข่งทุกครั้ง

๕. การแข่งขันเรือยาวในชนบทสมัยก่อนนั้น มักจะให้เงินหรือแจกผ้าขาวม้าแก่ฝีพายทุกคน ต่อมาบ้านเมืองเจริญขึ้น การให้รางวัลจึงพัฒนามาเป็นถ้วยเงินหรือขันน้ำพานรอง พร้อมด้วยเงินสดหลายหมื่นบาท

บุนนาค

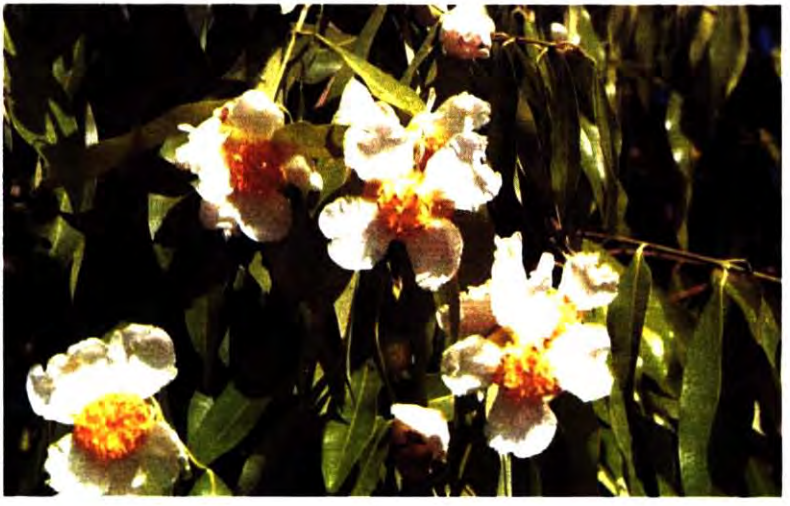

บุนนาค ไม้มงคลที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นไม้มงคลประจำจังหวัดพิจิตร

บุนนาคเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ สูง ๑๕-๒๕ เมตร ไม่ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มทึบ ให้ร่มเงาดี ออกดอกพรู ส่งกลิ่นหอมยวนใจ ดอกดูคล้ายไข่ดาว แต่บานกว่า มีต้นกลายพันธุ์ดอกเป็นสีชมพู กำลังเป็นที่นิยมในปัจจุบัน

เพลงพิจิตรเมืองงาม
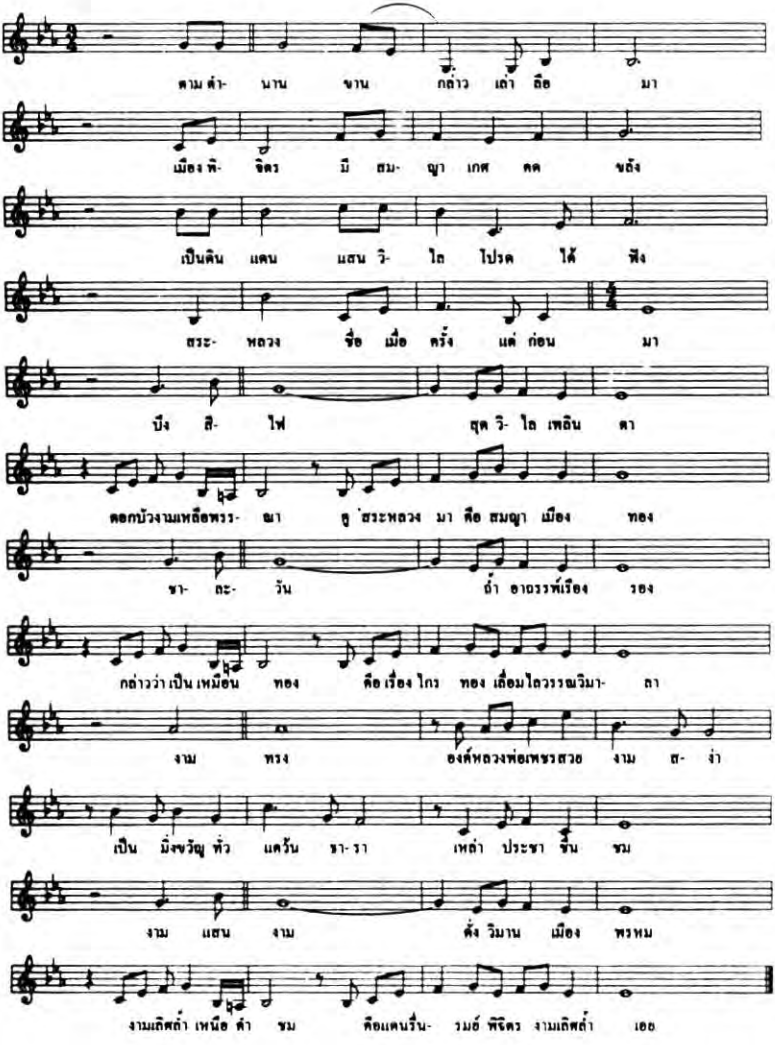
เพลงสาวงามเมืองพิจิตร
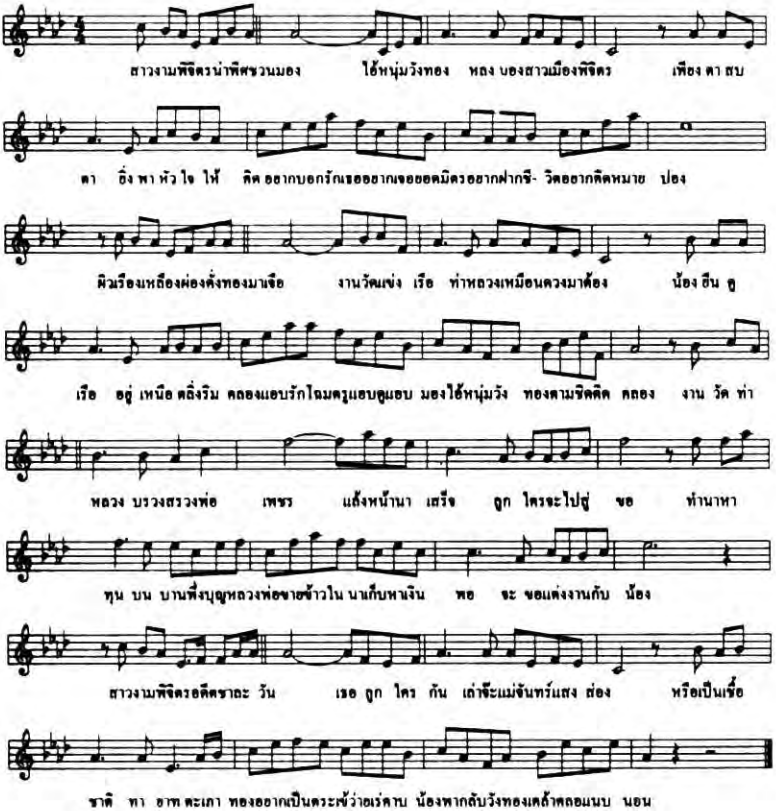
บรรณานุกรม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, สำนักงานพิษณุโลก และสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดพิจิตร. พิจิตร, ๒๕๓๕.

จังหวัดพิจิตร, สำนักงาน. **บรรยายสรุปจังหวัดพิจิตร.** ม.ป.ท., ๒๕๓๓. (อัดสำเนา)

ชลประทานพิจิตร, โครงการ. สำนักงานชลประทานที่ ๓, กรมชลประทาน. **รายงานโครงการชลประทานพิจิตร พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๑.** ม.ป.ท., ม.ป.ป.

ธวัชชัย สมสมาน. **ที่ระลึกงานแข่งขันเรือยาวประเพณีจังหวัดพิจิตรเฉลิมพระเกียรติ.** นครสวรรค์ : ศรีนครการพิมพ์, ๒๕๓๐.

_____. **ที่ระลึกพิธีเปิดสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร.** นครสวรรค์ : จุลดิษฐ์การพิมพ์, ๒๕๓๑.

พาณิชย์จังหวัดพิจิตร, สำนักงาน. **ข้อมูลการตลาดจังหวัดพิจิตรประจำปี ๒๕๓๘-๒๕๓๙.** ม.ป.ท., ม.ป.ป.

วินัย รอดจ่าย. **เรือยาวมรดกทางวัฒนธรรมบนสายน้ำ.** กรุงเทพฯ : แสงศิลป์การพิมพ์, ๒๕๓๒.

ศุภมิตร พูลทรัพย์ และคณะ. **พระเครื่องพระบูชาเมืองพิจิตร.** กรุงเทพฯ : สยามออฟเซ็ท จำกัด, ๒๕๒๕.

สมพร คัชมาตย์. **รวมเรื่องเมืองพิจิตร.** พิษณุโลก : โรงพิมพ์ตระกูลไทย, ๒๕๒๐.

สมบูรณ์ เทพรักษ์. **จังหวัดพิจิตร.** นครสวรรค์ : ริมปิงการพิมพ์, ๒๕๔๑.

หวน พินธุพันธ์. **พิจิตรของเรา.** กรุงเทพฯ : กรุงสยามการพิมพ์, ๒๕๒๐.

"ไปแข่งเรือพิจิตร", **เที่ยวเมืองไทย.** (กันยายน, ๒๕๓๐).

บุญมา สุยะพอ. "เมืองซาละวันแห่งลุ่มแม่น้ำน่าน", **เดลินิวส์.** (๒๓ สิงหาคม ๒๕๓๐).

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

อธิบดีกรมวิชาการ (นายประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์)
รองอธิบดีกรมวิชาการ (นางอารีรัตน์ วัฒนสิน)
รองอธิบดีกรมวิชาการ (นายประสาท สอ้านวงศ์)
ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหนังสือ (นายวินัย รอดจ่าย)

ผู้เขียน

นายสมบูรณ์ เทพรักษ์
นายสุพจน์ อินทรมณี

บรรณาธิการที่ปรึกษา

นางสาวพรรณงาม แย้มบุญเรือง

บรรณาธิการ

นางสาวสุมนา ดีสุวรรณ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวขวัญฟ้า นิยมในธรรม

ภาพประกอบ

นายสมบูรณ์ เทพรักษ์
นายสุพจน์ อินทรมณี

ออกแบบปกและจัดทำรูปเล่ม

นายสมบูรณ์ เทพรักษ์
นายสุพจน์ อินทรมณี
นางสาวสุมนา ดีสุวรรณ

ประสานงานพิมพ์

นางมาลีรัตน์ อดุลชีวะ
นางศิริลักษณ์ จันทร์วรานนท์

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง เพชร-พิจิตร เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๔

(นายอำรุง จันทวานิช)
รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

บ 11771

DS
589.Ph5
ส257พ
2544

สมบูรณ์ เทพรักษ์.
เพชรพิจิตร.